

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Gdy azyl staje się więzieniem : przeciwdziałanie przemocy domowej w warunkach kwarantanny i izolacji

Author : Dominika Bek, Olga Sitarz, Anna Jaworska-Wieloch

Citation style: Bek Dominika, Sitarz Olga, Jaworska-Wieloch Anna. (2021). Gdy azyl staje się więzieniem : przeciwdziałanie przemocy domowej w warunkach kwarantanny i izolacji. "Forum Polityki Kryminalnej" Nr 1 (2021), s. 1-30, doi 10.31261/FPK.2021.01.06

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz tak długo jak utwory zależne będą również obejmowane tą samą licencją.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

DOMINIKA BEK

 <https://orcid.org/0000-0003-4560-808X>

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Instytut Nauk Prawnych

OLGA SITARZ

 <https://orcid.org/0000-0002-2075-3507>

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Instytut Nauk Prawnych

ANNA JAWORSKA-WIELOCH

 <https://orcid.org/0000-0002-1209-4433>

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Instytut Nauk Prawnych

Gdy azyl staje się więzieniem – przeciwdziałanie przemocy domowej w warunkach kwarantanny i izolacji

When a home turns into a prison – combating domestic violence in conditions of quarantine and isolation

ABSTRAKT: Jednym z podstawowych środków przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się wielu chorób zakaźnych jest zachowanie dystansu wobec innych osób. Nie jest więc przypadkiem, że w dobie pandemii COVID-19 polski ustawodawca sięgnął po takie rozwiązania, jak: izolacja domowa chorych, kwarantanna osób mających kontakt z zarażonymi, ograniczenia w działalności instytucji skupiających wiele osób. Po podobne metody sięgano w innych krajach. Jednym z dramatyczniejszych skutków ubocznych zakazu opuszczania mieszkania jest narażenie osób odizolowanych na przemoc ze strony domowników. Równoczesne wstrzymanie aktywności instytucji pomocowych sprawia, że ofierze dużo trudniej uzyskać wsparcie. Tekst podejmuje problem prawnych i faktycznych środków przeciwdziałania przemocy domowej w warunkach separacji. Autorki poddają analizie polskie regulacje prawne – zarówno te wprowadzone na potrzeby przeciwdziałania przemocy w rodzinie, jak i te szczególne, związane ze zwalczaniem wirusa. Poszukują odpowiedzi na pytanie, jakie środki okazują się skuteczne w walce z przemocą domową w ekstremalnym czasie pandemii. Dostrzegają jednak, że doświadczenia tego okresu mogą podnieść poziom ochrony ofiar przemocy w każdym czasie.

SŁOWA KLUCZOWE: przemoc domowa/przemoc w rodzinie, pandemia, COVID-19, kwarantanna, izolacja

ABSTRACT: One of the basic measures to prevent the spread of many infectious diseases is to distance oneself from other people. It is therefore no coincidence that in the time of the COVID-19 pandemic, the Polish legislator has resorted to such solutions as home isolation of patients, quarantine of people who have come into contact with the infected, and restrictions on the activities of institutions gathering many people. Similar methods were used in other countries. One of the more dramatic side effects of the ban on leaving home is the exposure of isolated people to violence in the household. The simultaneous suspension of the activity of aid institutions makes it much more difficult for the victim to obtain support. The text deals with the problem of legal and factual measures to counteract domestic violence in conditions of separation. The authors analyze Polish legal regulations, both those introduced for the purpose of counteracting domestic violence and those specifically, related to combating the virus. They are looking for answers to the question of what measures are effective in combating domestic violence in the extreme time of the pandemic. They recognize, however, that the experiences from this period can increase the level of protection of victims of violence at all times.

KEYWORDS: domestic violence, pandemic, COVID-19, quarantine, isolation

1. Wprowadzenie

Gdy mówimy „dom”, mamy zwykle na myśli nie tylko budynek lub mieszkanie, ale także domowników, rodzinę, która w nim mieszka¹. Dom jest tym miejscem, w którym każdy chciałby czuć się bezpiecznie. Z tej perspektywy związane z przeciwdziałaniem epidemii praca i nauka zdalne, kwarantanna lub izolacja domowa nie wydają się najgorszymi rozwiązaniami. Choć wymagają zawieszenia wielu dotychczasowych aktywności, to – o ile izolacji nie towarzyszą dolegliwe objawy chorobowe i problemy ekonomiczne – pozwalają na owocne wykorzystanie czasu spędzonego w domu, często z bliskimi. Sytuacja zmienia się dramatycznie, gdy jeden lub kilku domowników stanowi zagrożenie dla pozostałych. Środek, który ma za zadanie chronić zdrowie publiczne, może równocześnie narażać bezpieczeństwo jednostek i utrudniać poszukiwanie pomocy. Także ograniczenia dotyczące działalności różnych instytucji państwowych i organizacji pozarządowych mogą dodatkowo zmniejszyć dostępność form wsparcia dla ofiar.

Zwrócić trzeba przy tym uwagę na dwoistość społecznej natury środków przedsięwziętych w celu powstrzymania szerzenia się patogenu. Separacja może mieć dwojaki charakter – domowy lub „społeczny”. Separacja domowa to *de facto* dwie postaci izolowania członków danej rodziny (czy osób zamieszkujących wspólnie) – izolacja domowa przewidywana w sytuacjach, gdy chory, zarażony wirusem COVID-19, nie wymaga hospitalizacji, oraz kwarantanna domowa przeznaczona dla osób, które miały kontakt z zainfekowanym. W czasie takiej indywidualnej separacji osoba jej poddana nie może opuszczać miejsca swojego

¹ Por. *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/dom.html> [dostęp: 30.12.2020].

zamieszkania, nawet w celu zrobienia zakupów czy wyjścia z psem. Oprócz indywidualnych środków w czasie dużego wzrostu liczby zakażeń wprowadza się powszechne ograniczenia aktywności ludzkiej – zamyka się restauracje i kluby, baseny i siłownie, punkty usługowe, sklepy, szkoły i uczelnie, zakłady pracy, ogranicza działalność urzędów, a w skrajnych sytuacjach wprowadza się tzw. godzinę policyjną, czyli całkowity zakaz opuszczania domów i mieszkań (poza ściśle określonymi sytuacjami życiowymi). Potocznie ten stan nazywany jest lockdownem, my będziemy używać pojęcia „kwarantanna społeczna”. Pamiętać należy, że zakres ograniczeń miał i ma charakter bardzo dynamiczny – zmienia się w czasie i w przestrzeni (obejmuje różne kraje w różnym stopniu, czasem część danego państwa – wprowadzenie stref). Można też odnieść wrażenie, że ograniczenia bywają wprowadzane w sposób nieprzemyślany i mogą być wykorzystywane w sposób instrumentalny w celach innych niż samo przeciwdziałanie pandemii.

Otwierając niniejszy tekst, stawiamy hipotezę, że stosowanie różnych form separacji ma wpływ na wzrost poziomu przemocy w rodzinie. Postaramy się ją zweryfikować, sięgając po dostępne informacje, statystyki i badania. Głównym celem artykułu czynimy jednak analizę stanu prawnego i faktycznego pod kątem metod i środków przeciwdziałania przemocy domowej w okresie zagrożenia epidemicznego. Czy skonstruowane narzędzia przeciwdziałania przemocy sprawdzają się także w warunkach wymuszonej separacji? Czy tworząc przepisy na czas epidemii, uwzględniono sytuację osób narażonych na przemoc w rodzinie? Czy jakiegokolwiek rozwiązania normatywne mogą realnie zapewnić bezpieczeństwo osób narażonych na przemoc w warunkach kwarantanny lub izolacji domowej?

Podkreślić należy, że wygaszenie pandemii koronawirusa nie spowoduje, że problem przemocy domowej w warunkach separacji zniknie. Po pierwsze, tak powszechne zagrożenie patogenem może się powtórzyć. Po drugie, indywidualne ograniczenia dotyczące opuszczania mieszkania mogą wynikać także z innych przyczyn, np. niepełnosprawności lub choroby.

2. Wpływ izolacji na wzrost poziomu przemocy domowej i wzrost ciemnej liczby przestępstw

Jak słusznie zauważyła Danuta Rode, nie ma jednej spójnej koncepcji teoretycznej wyjaśniającej pojawienie się przemocy pomiędzy bliskimi w rodzinie. Różne teorie koncentrują się wokół poszczególnych czynników ryzyka, które mogą zwiększać prawdopodobieństwo wystąpienia przemocy, starają się pokazać ich działanie i interakcje zachodzące pomiędzy nimi. Zdaniem autorki zjawiska przemocy nie można zadowalająco wyjaśnić przez odwołanie się do czynników

jednego rodzaju, np. przez genetyczne determinanty agresji lub wiązanie jej wyłącznie ze sposobami wychowania w rodzinie. Różne teorie dowodzą, że zarówno uruchamianie aktów przemocy, jak i zmiany, jakim mogą one podlegać, uwarunkowane są przez procesy zachodzące w organizmie, psychice człowieka i w grupach społecznych². Współczesna literatura przedmiotu dość wnikliwie zajęła się problemem uwarunkowania przemocy domowej. W ostatnich latach w samej Polsce ukazały się m.in. monografie: Agnieszki Wysoczańskiej-Widery *Mechanizmy przemocy w rodzinie z pokolenia na pokolenie*, Danuty Rode *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*, Beaty Gruszczyńskiej *Przemoc wobec kobiet w Polsce. Aspekty prawno-kryminologiczne*, Ireny Pospiszyl *Przemoc w rodzinie*, a wcześniej np. Marii Jarosz *Dezintegracja w rodzinie i społeczeństwie*³. Wiele organizacji międzynarodowych, agend rządowych i pozarządowych skrupulatnie opisuje psychologiczne aspekty przemocy partnerskiej, zarówno od strony sprawcy, jak i ofiary. W tym miejscu rozważania zawężone więc zostaną do tych kwestii, które z uwagi na temat opracowania mają zasadnicze znaczenie.

Powszechne doświadczanie pandemii i ograniczeń z nią związanych (narzucenych lub przyjętych dobrowolnie) pozwala w znanych mechanizmach oraz uwarunkowaniach przemocy domowej dostrzec te elementy, które w czasie kwarantanny społecznej i indywidualnej zostają wzmocnione. W ślad zatem za przywołanymi opracowaniami⁴ przypomnieć należy, że podstawowe mechanizmy przemocy domowej to:

- 1) **izolacja** – stopniowe odcinanie ofiary przemocy od kontaktów z innymi ludźmi. Przejawia się krytykowaniem znajomych i rodziny partnera, wyrażaniem niezadowolenia z tego, że partner rozmawia przez telefon, kontaktuje się z osobami w pracy. Z czasem ofiara pod wpływem tych nacisków zrywa wszelkie kontakty z rodziną, przyjaciółmi oraz ze znajomymi, odchodzi

² D. Rode, *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010, s. 85.

³ A. Wysoczańska-Widera, *Mechanizmy przemocy w rodzinie z pokolenia na pokolenie*, Difin, Warszawa 2010; D. Rode, *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie...*; B. Gruszczyńska, *Przemoc wobec kobiet w Polsce. Aspekty prawno-kryminologiczne*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2007; I. Pospiszyl, *Przemoc w rodzinie*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998; M. Jarosz, *Dezintegracja w rodzinie i społeczeństwie*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1987.

⁴ Por. także: A. Cygan, *Przemoc psychiczna wobec partnerki w związkach intymnych*, „Państwo i Społeczeństwo” 2013, nr 3, s. 31–51; *Mechanizmy przemocy*, Stowarzyszenie na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Niebieska Linia, <http://www.niebieskalinia.org/mechanizmy-przemocy-przemoc-zjawisko-prania-mozgu> [dostęp: 30.12.2020]. O mitach związanych ze źródłami przemocy w rodzinie skonfrontowanych z badaniami naukowymi zob. J. Stabryła, *Źródła przemocy w rodzinie*, w: *Sekcja prawa karnego. Studencka Konferencja Naukowa. Czerwiec 2013*, red. C. Kłak, Wyższa Szkoła Prawa i Administracji, Rzeszów–Przemyśl 2013, s. 763–773, <http://wspia.eu/dzialalnosc-naukowa/konferencje-naukowe/studenckie-konferencje-naukowe/5460,studencka-konferencja-naukowa-nr-3.html> [dostęp: 17.03.2021].

- z pracy i jest zupełnie odcięta od zewnętrznych źródeł wsparcia, zdana wyłącznie na sprawcę przemocy;
- 2) **poniżanie i degradacja** – z chwilą, gdy ofiara przestaje komunikować się z otoczeniem, sprawca bombarduje ją fałszywymi informacjami na jej temat, wielokrotnie przypomina o jakimś poniżającym doświadczeniu, poddaje stałej krytyce, często przy innych ludziach, ubliża lub ignoruje;
 - 3) **monopolizacja uwagi** – polega na tym, że wszystko, co robi, myśli i jak się czuje sprawca, ma być punktem odniesienia przy podejmowaniu działań przez ofiarę. Uniemożliwia jej to podjęcie jakichkolwiek aktywności niezgodnych z zasadą posłuszeństwa, niebędących pod kontrolą „strażnika”;
 - 4) **groźby i demonstracja wszechmocy** – sprawca grozi, że pobije ofiarę, wyrządzi krzywdę dzieciom i rodzinie, grozi zabiciem bądź odebraniem dzieci. Zmusza ofiarę do zrobienia czegoś, co jest dla niej wstydlive lub upokarzające, a potem grozi, że opowie o tym komuś. Ponieważ sprawca część gróźb spełnia, ofiara nie jest w stanie przewidzieć, co stanie się naprawdę. Zmusza ją to do posłuszeństwa wobec żądań sprawcy;
 - 5) **sporadyczne okazywanie pobłażliwości** – czasami sprawca przemocy okazuje ofierze czułość, kupuje prezenty, zaprasza na kolację do restauracji. Na krótki czas staje się pobłażliwy i zapomina o wymaganiach. Daje to ofierze złudną nadzieję, że sprawca może się zmienić, i podobnie jak faza „miodowego miesiąca” zatrzymuje ją w sytuacji przemocy.

Równocześnie nie można tracić z pola widzenia niebudzącego już niemal powszechnie wątpliwości faktu, że u źródeł przemocy partnerskiej leżą uwarunkowania kulturowe, czyli tradycyjny podział ról w społeczeństwie i wielowiekowe traktowanie kobiet w sposób podrzędny w stosunku do mężczyzn (można wręcz mówić o przemocy kulturowej, symbolicznej)⁵. Anna Lipowska-Teutsch stwierdza, że „przemoc mężczyzn w stosunku do związanych z nimi kobiet jest tolerowana m.in. dlatego, że kobiecie przypisane zostały cechy, pozwalające ją odczłowieczyć i zmarginalizować”⁶. Swoistym podsumowaniem informacji o uwarunkowaniach przemocy w rodzinie, wzmacnianych po części przez pandemię, stać się może katalog wskazany przez Jadwigę Mazur, która do czynników sprzyjających przemocy w rodzinie zaliczyła: 1) międzypokoleniowy przekaz wzorców przemocy, 2) niski status socjoekonomiczny, 3) izolację społeczną rodziny, 4) stres społeczny⁷.

Kryminolodzy nie mają wątpliwości, że katastrofy społeczne (ogólnie rzecz ujmując) mają ogromny wpływ na wzrost agresji, przemocy i innych postaci

⁵ J. Helios, W. Jedlecka, *Współczesne oblicza przemocy. Zagadnienia wybrane*, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wrocław 2017, s. 29–30, 45–53.

⁶ A. Lipowska-Teutsch, *Wychować, wyleczyć, wyzwolić*, Warszawa 1998, cyt. za: A.M. Basak, *Uwarunkowania przemocy w rodzinie*, „Pedagogika Rodziny” 2012, nr 2 (1), s. 129.

⁷ J. Mazur, *Przemoc w rodzinie – teoria i rzeczywistość*, Warszawa 2002, za: A.M. Basak, *Uwarunkowania przemocy...*, s. 129.

patologii społecznych. Już w marcu 2020 r. (zatem w pierwszym okresie szerzenia się koronawirusa COVID-19 na skalę globalną) ONZ ostrzegała: „Pandemia wirusa Ebola pokazała, że sytuacje kryzysowe nasilają różne formy przemocy, w tym handel ludźmi, małżeństwa z dziećmi oraz wykorzystywanie seksualne. Pandemia COVID-19 powieliła te same trendy, zwiększając podatność grup ryzyka na handel ludźmi i wpływając na zdolność krajów do przeciwdziałania przestępstwom związanym z handlem ludźmi”⁸. Jak wskazują źródła, pandemia, stres, niepewność, także finansowa, doprowadziły do nasilonej agresji w domu, którą obserwowano wcześniej w związku ze światowym kryzysem finansowym w 2009 r. oraz klęskami żywiołowymi, takimi jak trzęsienie ziemi w Christchurch w 2011 r.⁹. Z wywiadów przeprowadzonych przez Women’s Health Goulburn North East z 30 kobietami po pożarach buszu w Australii w 2009 r. wynika, że po katastrofie zaczęła występować lub zaostrzyła się przemoc domowa. Huragan Andrew (Floryda, USA, 1992 r.) spowodował 50-procentowy wzrost odnotowanych przez policję zgłoszeń nadużyć wobec współmałżonka/¹⁰.

Z kryminologicznego punktu widzenia warto dostrzec jeszcze jeden ważny fenomen – przemoc domowa rośnie wtedy, gdy rodziny spędzają razem więcej czasu, np. w ferie świąteczne¹¹, a sprawcy kontrolują codzienne życie ofiar. Jak stwierdziła francuska sekretarz stanu ds. równości płci Marlène Schiappa: „Uwięzienie jest wylęgarnią przemocy domowej”¹².

Mając zatem na uwadze przedstawione kwestie, uwzględniając doniesienia naukowe i medialne¹³ dotyczące przemocy domowej w czasie pandemii, wskazać można trzy grupy przyczyn wzrostu przemocy domowej w przypadku wdrow-

⁸ GUIDANCE Addressing Emerging Human Trafficking Trends and Consequences of the COVID-19 Pandemic, The OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) and The United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women) 2020, s. 7, https://www.osce.org/files/f/documents/2/a/458434_2.pdf [dostęp: 30.12.2020]; tłumaczenie własne.

⁹ Wpływ pandemii COVID-19 na przemoc w rodzinie – Impact of the COVID-19 Pandemic on Domestic Violence, https://pl.qwe.wiki/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_domestic_violence [dostęp: 30.12.2020].

¹⁰ Podczas pandemii rośnie przemoc domowa, Centrum Praw Kobiet, <https://publicystyka.ngo.pl/podczas-pandemii-rosnie-przemoc-domowa> [dostęp: 30.12.2020].

¹¹ “It’s the Hardest Time of Year”: Why Domestic Violence Spikes over Christmas, New Statesman, <https://www.newstatesman.com/politics/welfare/2015/12/it-s-hardest-time-year-why-domestic-violence-spikes-over-christmas> [dostęp: 30.12.2020]. Wskazuje się także na efekt świąt Bożego Narodzenia w psychopatologii: R.A. Sansone, L.A. Sansone, *The Christmas Effect on Psychopathology*, “Innovation in Clinical Neuroscience” 2011, no. 8 (12), s. 10–13.

¹² Wpływ pandemii COVID-19 na przemoc w rodzinie...

¹³ Por. przykładowo: A. Kowalska, *Kwarantanna z oprawcą*, <http://ppped.pl/index.php?id=200> [dostęp: 30.12.2020]; A. Dobkiewicz, *W kwarantannie wzrasta przemoc domowa. Czy polskie władze to zauważą?*, „Gazeta Wyborcza” [dodatek: Wrocław], 12.04.2020, <https://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/7,35771,25859370,w-kwarantannie-wzrasta-przemoc-domowa-czy-polskie-wladze-to.html> [dostęp: 30.12.2020].

żenia środków przeciwdziałających szerzeniu się patogenu: związane z osobą sprawcy, związane z osobą ofiary oraz wynikające z nowej sytuacji społecznej.

Pandemia z perspektywy sprawcy to wiele czynników wzmacniających mechanizm stosowania przemocy. Z jednej strony są to: utrata rutyny, strach, lęk, niepewna przyszłość, problemy ekonomiczne, które prowadzą do pogłębienia frustracji. Z drugiej strony dodatkowym katalizatorem jest poczucie bezkarności sprawcy oraz stała dostępność ofiary.

Różne postaci separacji z perspektywy ofiary to wielokrotnie utrata pracy na skutek ekonomicznych konsekwencji pandemii (która – jak wskazują analizy – częściej dotyka kobiet)¹⁴, brak możliwości ucieczki z domu z powodu zamknięcia wielu instytucji czy przyjaznych punktów (choćby kawiarni), ograniczenia w poruszaniu się (wprowadzenie tzw. godziny policyjnej), brak wsparcia z zewnątrz. Te okoliczności prowadzą do zwiększenia poczucia bezradności i pogłębiają syndrom ofiary. Wspomina się w tym kontekście o III poziomie wiktyimizacji – przyjęcie tożsamości ofiary. Oznacza to, że osoba pokrzywdzona zaczyna myśleć, że bycie ofiarą przemocy jest jej nieuchronnym przeznaczeniem do końca życia. Nie akceptuje własnych słabości i błędów, obwinia się i odmawia sobie podstawowych praw ludzkich, przestaje oczekiwać poprawy swojej sytuacji¹⁵.

Przyczyny wzrostu przemocy domowej na płaszczyźnie społecznej to: powszechna izolacja, łatwy dostęp do alkoholu (łatwiejszy – z powodu ogłoszonego lockdownu – niż do innych środków lub dóbr), załamanie/zawieszenie podstawowych funkcji państwa w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa (ograniczenie zakresu pracy policji i sądów), opieki socjalnej (wstrzymane są wizyty pracowników socjalnych), szkoły (z bezpośrednim kontaktem, ułatwiającym dostrzeżenie problemu przemocy domowej). Kryzys społeczny prowadzić może do tzw. anomii, czyli „poczucia niezwiązania istniejącymi normami”¹⁶.

¹⁴ Por. przykładowo: P. Szczupaczyńska, *Plan pomocy potrzebny od zaraz. Sytuacja kobiet w kryzysie spowodowanym COVID-19*, „Niebieska Linia” 2020, nr 4, <https://www.niebieskalinia.pl/pismo/wydania/dostepne-artykuly/6788-plan-pomocy-potrzebny-od-zaraz-sytuacja-kobiet-w-kryzysie-spowodowanym-covid-19> [dostęp: 30.12.2020].

¹⁵ Więcej: M.H. Kowalczyk, *Powtórna i wielokrotna wiktyimizacja jako andragogiczny wymiar doświadczeń osobistych kobiet ofiar przemocy*, „Rocznik Andragogiczny” 2017, vol. 24, s. 87–101, DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/RA.2017.006>.

¹⁶ W. Wrzesień, *Współczesne oblicza anomii*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2017, z. 4, s. 289. Jak wskazuje autor, dla Émile’a Durkheima (francuskiego socjologa, twórcy pojęcia) anomia jest stanem, „w którym system normatywny traci koherencję i zamienia się w chaos” (ibidem, s. 290), a społeczeństwo staje się niezdolne do regulacji naturalnych (jak uważał, bezgranicznych ludzkich pragnień. Dalej W. Wrzesień precyzuje, że w 1938 r. Robert Merton wprowadził swoje, węższe pojęcie anomii. Definiował ją jako: załamanie zdarzające się w strukturze kulturowej, występujące zwłaszcza wtedy, kiedy istnieje silna rozbieżność pomiędzy normami i celami kulturowymi a społecznie ustrukturyzowanymi możliwościami działania członków grupy zgodnie z tymi normami. W takim rozumieniu wartości kulturowe mogą się przyczyniać do wywoływania zachowań sprzecznych z tym, do czego same zobowiązują. Postrzegana z takiej perspektywy anomia to nie każdy chaos normatywny, lecz raczej specyficzna rozbieżność

Nie ma przy tym wątpliwości, że kwarantanna i izolacja domowa w mniejszym stopniu wzmacniają uwarunkowania przemocy niż kwarantanna społeczna, połączona z zamknięciem instytucji pomocowych, która całkowicie odcina możliwości znalezienia schronienia czy ratunku. To mocniejsze oddziaływanie kwarantanny społecznej odbywa się na wszystkich trzech wymienionych płaszczyznach (sprawcy, ofiary i społeczeństwa).

Przedstawione konstatacje wyjaśniają wzrost rzeczywistej (choć nie zawsze odnotowanej w statystykach policyjnych) liczby przypadków przemocy domowej w czasie pandemii. Doniesienia medialne odnoszące się do sytuacji w różnych miejscach na świecie rysują spójny obraz analizowanego zjawiska. Tytułem ilustracji przytoczone zostaną wybrane informacje.

Już wiosną 2020 r. związek pomiędzy wprowadzeniem środków zaradczych w różnych formach kwarantanny a gwałtownym wzrostem raportowanych przypadków przemocy odnotowały organizacje pozarządowe w Stanach Zjednoczonych, analizując przyczyny większej liczby połączeń z infoliniami dla pokrzywdzonych przemocą. Podobne obawy wyrazili także eksperci Federalnego Związku Niemieckich Śledczych, jak również brytyjskich organizacji non profit¹⁷. W Anglii i Walii w ciągu pierwszych trzech tygodni izolacji 16 kobiet i dzieci zginęło z rąk mężczyzn, najwięcej od 11 lat. Specjaliści z Great Ormond Street Hospital For Children alarmują, że w ciągu jednego miesiąca pandemii – między 23 marca a 23 kwietnia – zanotowali o 1493% więcej poważnych przypadków przemocy domowej wobec dzieci, niż wynosi średnia w tym samym okresie z ostatnich 3 lat¹⁸. Dokładne dane o tym, jak gwałtownie wzrosła liczba przypadków przemocy domowej w Niemczech, nie są jeszcze dostępne, ale organizacje pomocowe określiły to mianem „Christmas do kwadratu”, co było nawiązaniem do szczytu przemocy domowej przypadającego zwykle na okres Bożego Narodzenia, z tym że obecna sytuacja była znacznie gorsza. Nowsze informacje mówią, że wskaźnik przemocy domowej spadł we wszystkich częściach Niemiec lub przynajmniej nie wzrósł. Na przykład w Nadrenii Północnej-Westfalii liczba przypadków przemocy domowej w marcu 2020 r. była o 28% niższa niż w marcu 2018 r. i 2019 r.¹⁹. Nie może być to jednak równoznaczne z rzeczywistym spadkiem przestępczości, skoro w Niemczech od kwietnia do początku listopada 2020 r. liczba zgło-

między afirmowanymi w danym społeczeństwie wartościami a postulowanymi w nim normami mającymi służyć osiągnięciu tych wartości (ibidem).

¹⁷ *Koronawirus. Osoby doświadczające przemocy domowej znalazły się w sytuacji zagrożenia życia – RPO wystąpił do minister rodziny*, RPO, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/osoby-doswiadczajace-przemocy-domowej-znalazly-sie-w-sytuacji-zagrozenia-zycia> [dostęp: 30.12.2020].

¹⁸ *Pandemia: rośnie przemoc domowa wobec dzieci*, <https://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C82952%2Cpandemia-rosnie-przemoc-domowa-wobec-dzieci.html> [dostęp: 30.12.2020].

¹⁹ *Wpływ pandemii COVID-19 na przemoc w rodzinie...* Por. też: *Wzrost przemocy domowej w Niemczech. Winny koronakryzys*, <https://www.dw.com/pl/wzrost-przemocy-domowej-w-niemczech-winny-koronakryzys/a-56064893> [dostęp: 30.12.2020].

szeń wzrosła o blisko 20% – podczas gdy w 2019 r. udzielano tygodniowo blisko 850 porad, w 2020 r. było to 1000 tygodniowo²⁰. Podobnie w hiszpańskiej infolinii ds. przemocy domowej odnotowano 47-procentowy wzrost liczby połączeń w pierwszych dwóch tygodniach kwietnia 2020 r. w porównaniu z tym samym okresem w 2019 r. Ponadto liczba kobiet kontaktujących się z punktami wsparcia za pośrednictwem poczty elektronicznej lub mediów społecznościowych wzrosła według doniesień o 700%. Jednocześnie doszło do gwałtownego spadku liczby skarg na przemoc domową zgłaszanych na policję, co urzędnicy i działacze przypisywali faktowi, że ludzie byli ściśle zobowiązani do pozostania w domu, z wyjątkiem wyjść związanych z zakupem jedzenia i lekarstw, co oznacza, że ofiary zostały odizolowane od rodziny i ludzi wokół nich, którzy w normalnych okolicznościach mogliby im pomóc we wniesieniu formalnej skargi²¹. Natomiast Urząd ds. Przemocy w Rodzinie Sądu Najwyższego Argentyny odnotował spadek liczby skarg na przemoc domową podczas kwarantanny z 50 do 5 dziennie. Urzędnik sądu ostrzegł jednak, że nie wynika to ze spadku liczby spraw, ale z tego, że ofiary kontrolowane były przez swych oprawców i nie miały możliwości ucieczki. Połączenia z numerem alarmowym wzrosły o 25%, co potwierdza oświadczenie prawnika²². Marlène Schiappa poinformowała, że francuska policja odnotowała 32-procentowy wzrost liczby interwencji w związku z przemocą domową w tygodniu po wprowadzeniu administracyjnego nakazu pozostawania w domu²³. Z kolei Narodowy Instytut Statystyczny (Istat) podał, że w dniach do 1 marca do 16 kwietnia 2020 r. zarejestrowano we Włoszech co najmniej 5031 połączeń z infolinią dla ofiar przemocy, co stanowi wzrost o 73% w porównaniu do tego samego okresu w 2019 r.; niemal połowa osób, które zadzwoniły, poprosiła o pomoc, co stanowi wzrost o 59%. Urzędnicy podkreślają jednocześnie, że większa liczba połączeń nie musi oznaczać większej liczby przypadków użycia przemocy. Może być spowodowana większą świadomością obywateli²⁴.

Również w Polsce w okresie pandemii zwiększyła się liczba nieformalnych sygnałów od ofiar o stosowanej wobec nich przemocy domowej. Telefony zaufania dla dzieci i młodzieży odnotowują bardzo duże wzrosty liczby zgłoszeń o przemoc domowej i próśb o wsparcie. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, prowadząca całodobowy telefon zaufania dla młodych ludzi, w marcu 2020 r. zare-

²⁰ *Przemoc domowa: kobiety nie muszą się na nią godzić*, <https://www.dw.com/pl/przemoc-domowa-kobiety-nie-muszą-się-na-nią-godzić/a-55713612> [dostęp: 30.12.2020].

²¹ *Wpływ pandemii COVID-19 na przemoc w rodzinie...*

²² Ibidem.

²³ *Koronawirus: przymusowa kwarantanna zwiększa przemoc domową we Francji*, Euractiv, <https://www.euractiv.pl/section/polityka-wewnetrzna-ue/news/koronawirus-przymusowa-kwarantanna-zwieksza-przemoc-domowa-we-francji/> [dostęp: 5.01.2021].

²⁴ *Włochy: O 73 proc. więcej zgłoszeń od ofiar przemocy domowej*, „Rzeczpospolita”, 14.05.2020, <https://www.rp.pl/Koronawirus-SARS-CoV-2/200519688-Wlochy-O-73-proc-wiecej-zgloszen-od-ofiar-przemocy-domowej.html> [dostęp: 5.01.2021].

jestrowała największą od 11 lat liczbę interwencji – było ich dwa razy więcej niż w poprzednich miesiącach²⁵. Konsultanci Centrum Praw Kobiet sygnalizowali, że podopieczne wskazywały na zwiększoną kontrolę i inwigilację ze strony partnerów oraz na trudności w nawiązaniu kontaktu ze specjalistycznymi ośrodkami²⁶. Podobny wzrost został odnotowany w przypadku przestępstw popełnianych przeciwko dzieciom. Według danych Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę w czasie pandemii (od połowy marca do końca czerwca 2020 r.) 27% dzieci i młodzieży doświadczyło co najmniej jednej z dwunastu badanych form krzywdzenia: co dziesiąte dziecko (11%) doznało przemocy ze strony bliskiej osoby dorosłej. Tyle samo doświadczyło wykorzystywania seksualnego (10%), natomiast 1 dziecko na 11 przyznało, że nie ma nikogo, kto mógłby zaoferować mu wsparcie w trudnej sytuacji²⁷.

3. Przemoc domowa w Polsce przed pandemią i w jej czasie na podstawie statystyk

Wskazane tutaj informacje medialne, fragmentarycznie ilustrujące wzrost przemocy w okresie pandemii, znalazły potwierdzenie w pierwszych danych statystycznych dotyczących okresu obowiązywania izolacji społecznej. Należy jednak mieć na uwadze szczątkowość zebranych dotychczas danych, zwłaszcza że agendy rządowe nie podają informacji na temat przestępczości związanej z przemocą domową. Wystarczy dodać, że ostatnie oficjalne dane dotyczące przestępstwa znęcania się pochodzą z 2016 r. Pomimo że dysponujemy fragmentarycznymi i nieoficjalnymi informacjami, należy zauważyć, że od 2015 r. liczba sprawców podejrzewanych o przemoc domową utrzymywała się na zbliżonym poziomie – w latach 2015–2019 było to pomiędzy 74 155 a 76 206 sprawców rocznie²⁸. Pandemia COVID-19 nie doprowadziła, przynajmniej do chwili obecnej, do formalnego zwiększenia liczby zgłaszanych przestępstw. Według danych statystycznych Komendy Głównej Policji w I kwartale 2020 r. policjanci wypełnili 17 077 formularzy „Niebieska Karta – A”, co stanowi spadek w odniesieniu do I kwartału 2019 r. o 1404 formularze (w I kwartale 2019 r. wypełniono ich 18 481), odnotowano również zmniejszenie liczby formularzy dotyczących ko-

²⁵ I. Pajdała, *Za zamkniętymi drzwiami*, „Gazeta Policyjna” 2020, nr 182, <https://gazeta.policja.pl/997/archiwum-1/2020/numer-182-maj-2020/188558,Za-zamknietymi-drzwiami.html> [dostęp: 13.03.2021].

²⁶ Ibidem.

²⁷ *Przemoc jak wirus. Rusza nowa kampania Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę „Pandemia przemocy”*, <https://fdds.pl/przemoc-jak-wirus-rusza-nowa-kampania-fundacji-dajemy-dzieciom-sile-pandemia-przemocy/> [dostęp: 5.01.2021].

²⁸ <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html> [dostęp: 5.01.2021].

lejszych przypadków przemocy domowej w trakcie trwającej procedury²⁹. Tendencja ta nie odwróciła się do końca 2020 r. – o ile w 2019 r. wypełniono 74 313 formularzy „Niebieska Karta – A”, o tyle w 2020 r. było ich jedynie 72 601³⁰.

Mniejsza liczba zawiadomień o stosowaniu przemocy domowej nie jest równoznaczna ze spadkiem agresji wobec domowników – można wręcz założyć odwrotną tendencję. Wskazane w poprzednim punkcie dane pokazują, że o ile w okresie pandemii zmniejszyła się formalna liczba zgłaszanych czynów zabronionych³¹, o tyle ciemna liczba przestępstw dotyczących przemocy domowej znacząco wzrosła. W kryminologii wskazuje się wiele przyczyn niezawiadomienia o popełnieniu przestępstwa. W przypadku przemocy domowej, obok przekonania ofiary o niewielkiej wadze czynu czy niechęci do organów ścigania, takim czynnikiem hamującym jest szczególnie relacja osoby pokrzywdzonej ze sprawcą, a także strach przed zemstą³². W okresie izolacji do znanych już czynników dołączyły nowe. Powodów niższej zgłaszalności przestępstw można dopatrywać się w trudniejszym dostępie do instytucji pomocowych, konieczności wspólnego przebywania domowników, we frustracji wywołanej izolacją społeczną, a także w zmniejszonej społecznej kontroli. Pokrzywdzeni mają też świadomość utrudnionego dostępu do sądów i prokuratur podczas kwarantanny społecznej, co może ich zniechęcać do formalnego zainicjowania postępowania karnego. Wydaje się więc, że dopiero po pewnym czasie od powrotu do normalnego trybu życia dane dotyczące rzeczywistego poziomu agresji domowej w okresie pandemii będą bardziej miarodajne. Już teraz widoczne jest jednak, że dwukrotnie wzrosła liczba wniosków o mediacje rozwodowe, co jest odczytywane jako następstwo wzrostu przemocy domowej³³. Można nadto zakładać, że obawa przed utrudnionym dostępem do wymiaru sprawiedliwości w czasie kwarantanny skłania do poszukiwania pomocy w alternatywnych, bardziej koncyliacyjnych obszarach.

²⁹ *Za zamkniętymi...*

³⁰ <https://www.statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html?fbclid=IwAR3TIolRyhCQiQuohreerh8mUaURF66yePxUcd0Y5USpTsH8nIqqHY3Qdlk> [dostęp: 5.02.2021].

³¹ *KGP: mniej przestępstw w związku z epidemią koronawirusa*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C612260%2Ckgp-mniej-przestepstw-w-zwiazku-z-epidemia-koronawirusa.html> [dostęp: 5.01.2021].

³² Por. J. Błachut, *Problemy związane z pomiarem przestępczości*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007, s. 135.

³³ C. Szumska, *Společne skutki epidemii: Dwa razy więcej wniosków o mediacje rozwodowe!*, Medexpress, <https://www.medexpress.pl/dwa-razy-wiecej-wnioskow-o-mediacje-rozwodowe/77373> [dostęp: 5.01.2021].

4. Najważniejsze akty prawne kształtujące sytuację prawną ofiar przemocy domowej w Polsce

Sytuacja prawna ofiar przemocy domowej jest kształtowana przez rozmaite akty prawne, usytuowane zarówno w prawie międzynarodowym, jak i w wielu obszarach krajowego systemu prawnego. Na arenie międzynarodowej prawa porządkowane przez przemocą domową poręczono w różnych aktach, w szczególności w: Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej³⁴, Konwencji o prawach dziecka³⁵, Europejskiej Konwencji o wykonywaniu praw dzieci³⁶, Rekomendacji Komitetu Ministrów Rec(2002)5 w sprawie ochrony kobiet przed przemocą³⁷, Rekomendacji Rady Europy 1450 (2000) dotyczącej przemocy wobec kobiet w Europie³⁸, Rekomendacji Komitetu Ministrów R (90) 2 w sprawie reakcji społecznych na przemoc w rodzinie³⁹ oraz Rekomendacji Komitetu Ministrów R (85) 4 w sprawie przemocy w rodzinie⁴⁰.

W krajowym porządku prawnym na pierwszy plan wysuwa się art. 18 Konstytucji, według którego małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej. Zasada ta jest rozwijana w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym⁴¹, regulującym m.in. prawa i obowiązki małżonków, zakres władzy rodzicielskiej oraz obowiązki alimentacyjne, co ma istotne znaczenie w wypadku stosowania w rodzinie przemocy ekonomicznej. Obszar ten jest uzupełniany przez kodeks postępowania cywilnego⁴², do którego dodano z dniem 30 listopada 2020 r. dział dotyczący spraw o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia⁴³.

Ochronę ofiar przemocy w rodzinie starają się zapewnić rozmaite akty prawne z obszaru prawa karnego: zarówno kodeks karny⁴⁴, kryminalizujący określone typy czynów zabronionych związanych z przemocą domową, jak i kodeks postępowania karnego⁴⁵, nie tylko opisujący proces pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności za popełnione przestępstwo, ale również przewidujący środki

³⁴ Dz.U. z 2015 r., poz. 961.

³⁵ Konwencja z 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r., nr 120, poz. 526).

³⁶ Konwencja z 25 stycznia 1996 r. (Dz.U. z 2000 r., nr 107, poz. 1128).

³⁷ Rekomendacja z dnia 30 kwietnia 2002 r.

³⁸ Rekomendacja z dnia 3 kwietnia 2000 r.

³⁹ Rekomendacja z dnia 15 stycznia 1990 r.

⁴⁰ Rekomendacja z dnia 26 marca 1985 r.

⁴¹ Ustawa z 25 lutego 1964 r. (Dz.U. z 2020 r., poz. 1359).

⁴² Dz.U. z 2020 r., poz. 1575, t.j. z dnia 14.09.2020.

⁴³ Ustawa z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r., poz. 956).

⁴⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1444).

⁴⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 30).

mające zapewnić osobie pokrzywdzonej bezpieczeństwo w toku postępowania karnego. Przepisy te dopełniają niektóre instrumenty przewidziane w ustawie o Policji⁴⁶ oraz rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”⁴⁷. Co istotne, z dniem 30 listopada 2020 r. przyznano policjantom prawo do wydania natychmiastowego nakazu opuszczenia lokalu bądź zakazu zbliżania się do pokrzywdzonego⁴⁸. Z kolei sposób wykonania orzeczonych kar i innych środków penalnych przewiduje kodeks karny wykonawczy⁴⁹, który, wraz z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych⁵⁰, zawiera szczególne rozwiązanie zwiększające ochronę ofiar przestępstw.

Specjalnym aktem prawnym dotyczącym problematyki domowej agresji jest ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie⁵¹, która, wraz z rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie nadzoru i kontroli nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie⁵² oraz rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie Zespołu Monitorującego do spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie⁵³, przewiduje szczególne instrumenty niezwłocznej reakcji na agresję w rodzinie. Instytucjonalne wsparcie mają zapewnić pokrzywdzonym: ustawa o pomocy społecznej⁵⁴, ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁵⁵ oraz rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny⁵⁶.

⁴⁶ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 360).

⁴⁷ Rozporządzenie Rady Ministrów z 13 września 2011 r. (Dz.U. z 2011 r., nr 209, poz. 1245).

⁴⁸ Ustawa z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r., poz. 956).

⁴⁹ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 523).

⁵⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2016 r. (Dz.U. z 2016 r., poz. 969).

⁵¹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. (Dz.U. z 2020 r., poz. 218 t.j.).

⁵² Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 3 czerwca 2011 r. (Dz.U. z 2011 r., nr 126, poz. 718).

⁵³ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 stycznia 2011 r. (Dz.U. z 2011 r., nr 28, poz. 146).

⁵⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2014 r. (Dz.U. z 2020 r., poz. 1876).

⁵⁵ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. (Dz.U. z 2020 r., poz. 821).

⁵⁶ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 r. (Dz.U. z 31 marca 2011 r., nr 81, poz. 448).

5. Najważniejsze środki przewidziane obecnie dla zapewnienia bezpieczeństwa ofierze

W ślad za mnogością aktów prawnych mających wpływ na sytuację ofiar przemocy w rodzinie podąża różnorodność środków przewidzianych, by zapobiegać aktom przemocy i reagować na nie. Wachlarz dostępnych narzędzi jest wciąż poszerzany i udoskonalany⁵⁷. Poprzestając na najważniejszych, wspomnieć należy z pewnością o tych przewidzianych w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie⁵⁸.

Ustawa zawiera zarówno ogólne deklaracje objęcia wszechstronną ochroną osób dotkniętych przemocą (preambuła, art. 3)⁵⁹, jak i konkretne rozwiązania o charakterze administracyjnym oraz cywilnoprawnym. Na poziom bezpieczeństwa ofiar przemocy największy i najbardziej bezpośredni wpływ mają działania podejmowane na poziomie samorządu gminnego. Zgodnie z art. 9a–9b u.p.p.r. wójt, burmistrz lub prezydent powołuje zespół interdyscyplinarny, którego głównym zadaniem jest realizacja działań określonych w gminnym programie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie. Wsparcie dla konkretnych rodzin dotkniętych przemocą zapewnić mają tworzone przez zespół grupy robocze (art. 9b ust. 10 u.p.p.r.). Sytuacja takich rodzin monitorowana jest w ramach – powszechnie kojarzonej z przemocą domową – procedury „Niebieskie Karty” (art. 9d u.p.p.r.). Szczegółowe rozwiązania związane z interwencją antyprzemocową zostały przewidziane w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”⁶⁰. Ponadto, ustawa nakłada obowiązek denuncjacyjny na świadków przemocy domowej oraz osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych lub zawodowych powzięły podejrzenie o popełnieniu ściganego z urzędu przestępstwa z użyciem przemocy w rodzinie (art. 12 u.p.p.r.). Jest to jednak *lex imperfecta* – ustawodawca nie przewidział sankcji za naruszenie tego obowiązku.

Na odrębne, krótkie omówienie zasługuje nakaz opuszczenia mieszkania przewidziany w znowelizowanym niedawno⁶¹ art. 11a u.p.p.r. To jeden z kilku

⁵⁷ Ostatnia duża nowelizacja w tym przedmiocie weszła w życie 30 listopada 2020 r. (ustawa z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2020 r., poz. 956).

⁵⁸ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 218).

⁵⁹ Por. S. Spurek, *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*, wyd. IV, LEX, Warszawa 2019.

⁶⁰ T.j. Dz.U. z 2011 r., nr 9, poz. 1245 ze zm.

⁶¹ Ustawa z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r., poz. 956), która weszła w życie dnia 30 listopada 2020 r.

środków służących izolacji sprawcy przemocy od ofiary. Ta jego odmiana może być stosowana niezależnie od wszczęcia procedury karnej, ponieważ ma charakter cywilnoprawny. Nie wymaga zatem realizacji znamion jakiegokolwiek czynu zabronionego z kodeksu karnego, a jedynie wypełnienia przesłanek przemocy w rodzinie ujętych w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Środek może obejmować także nakaz opuszczenia bezpośredniego otoczenia mieszkania lub zakaz zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Może być stosowany niezależnie od tego, czy aktualnie sprawca i ofiara przebywają razem we wspólnym mieszkaniu, czy też czasowo jedno z nich je opuściło lub bywa w nim nieregularnie. Nakaz może dotknąć nawet jedynego właściciela czy najemcy mieszkania, ale wówczas trzeba pamiętać o tym, że koszty utrzymania lokalu spoczywają na dorosłych osobach, które w nim pozostały. Ważne, że zgodnie z art. 560⁵ k.p.c. sąd orzeka w sprawie omawianego środka w terminie 1 miesiąca od dnia złożenia wniosku. Postanowienie sądu w tym przedmiocie jest skuteczne i wykonalne z chwilą ogłoszenia. Sąd może je zmienić lub uchylić w razie zmiany okoliczności, nawet gdy jest prawomocne (art. 560⁷ § 2 k.p.c.). Okres oczekiwania na realizację nakazu, choć relatywnie krótki, był przedmiotem krytyki z uwagi na brak zgodności z art. 53 Konwencji stambulskiej oraz, przede wszystkim, niemożność zapewnienia natychmiastowej ochrony ofierze⁶². Obecnie art. 15aa oraz kolejne jednostki redakcyjne ustawy o Policji⁶³ umożliwiają wydanie wobec osoby stosującej przemoc w rodzinie, stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby dotkniętej tą przemocą, nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Niezastosowanie się do omawianego nakazu Policji lub sądu stanowi wykroczenie z art. 66b k.w. obwarowane sankcją do 30 dni aresztu. Według informacji na temat funkcjonowania znowelizowanych przepisów, przekazanej przez wiceministra sprawiedliwości Marcina Romanowskiego, „z danych zebranych przez policję wynika, że w okresie od 1 grudnia ubiegłego roku do 4 stycznia nakaz opuszczenia mieszkania, zakaz zbliżania się do niego lub oba te środki jednocześnie wydano łącznie w 289 przypadkach. Samych nakazów opuszczenia lokalu wydano 23, a samych zakazów zbliżania się do niego – 49. Aż w 217 przypadkach zastosowano oba te środki jednocześnie”⁶⁴.

Ponadto, warto zaznaczyć, że ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie umożliwia interwencyjne odebranie dziecka z rodziny przemocowej (art. 12a). Decyzja podejmowana jest przez pracownika socjalnego wspólnie z funkcjonariuszem Policji oraz z lekarzem lub ratownikiem medycznym albo pielęgniarką, a następnie niezwłocznie (do 24 godzin) zgłaszana do sądu opiekuńczego.

⁶² Por. S. Spurek, *Przeciwdziałanie przemocy...*

⁶³ T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 360 ze zm.

⁶⁴ *Ustawa antyprzemocowa – 289 przypadków izolacji od 1 grudnia*, <https://www.infor.pl/prawo/nawosci-prawne/5168147,Ustawa-antyprzemocowa-289-przypadkow-izolacji-od-1-grudnia.html> [dostęp: 5.01.2021].

Środki służące przeciwdziałaniu przemocy domowej przewidziane są, rzecz jasna, także w procedurze karnej. Wszczęcie postępowania karnego otwiera m.in. nowe możliwości izolacji sprawcy od ofiary przemocy. Celowi temu służyć mogą środki zapobiegawcze: tymczasowe aresztowanie (art. 249a i n. k.p.k.), dozór policji mogący polegać m.in. na zakazie kontaktowania się z pokrzywdzonym lub z innymi osobami, zbliżania się do określonych osób na wskazaną odległość, przebywania w określonych miejscach (art. 275 k.p.k.), a przede wszystkim nakaz opuszczenia przez oskarżonego lokalu mieszkalnego (art. 275a k.p.k.). Ten ostatni środek stosuje się m.in. na wniosek Policji i wówczas przewidziana jest szybka ścieżka rozpoznania wniosku przed upływem 48 godzin od chwili zatrzymania oskarżonego. Środek ten stosuje się na okres 3 miesięcy, ale sąd pierwszej instancji, właściwy do rozpoznania sprawy, na wniosek prokuratora może przedłużyć jego stosowanie na dalsze okresy, nie dłuższe niż 3 miesiące.

Również wyrok sądu karnego zawierać może postanowienia sprzyjające bezpieczeństwu ofiar przemocy w rodzinie. Celowi temu służy szereg środków karnych, których istota zbieżna jest ze wspomnianymi już środkami zapobiegawczymi. Sąd może zastosować zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu (art. 39 pkt 2b k.k.). Może także orzec nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 39 pkt 2e k.k.). Zbliżone treściowo nakazy i zakazy mogą stanowić również obowiązki probacyjne orzekane m.in. w przypadku warunkowego umorzenia postępowania (art. 72 § 1 pkt 7–7b k.k.), gdy orzeczenie środków karnych nie jest możliwe. Naruszenie nałożonych obowiązków może stać się podstawą podjęcia postępowania (art. 68 § 2 k.k.) lub wykonania warunkowo zawieszonej kary (art. 75 § 2 k.k.). Zarządzenie wykonania zawieszanej kary pozbawienia wolności staje się obligatoryjne, gdy w okresie próby sprawca przemocy domowej ponownie używa przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą (art. 75 § 1a k.k.).

Dodać także warto, że art. 25d ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego⁶⁵ nie przyznaje dłużnikowi prawa do lokalu tymczasowego m.in. w sytuacji, gdy z tytułu wykonawczego wynika, że nakazanie opróżnienia lokalu zostało orzeczone z powodu stosowania przemocy w rodzinie albo rażącego lub uporczywego wykraczania przeciwko porządkowi domowemu. Oznacza to, że wszystkie związane z przeciwdziałaniem przemocy domowej formy eksmisji mogą być wykonywane nawet wówczas, gdy nie można zapewnić sprawcy choćby tymczasowego schronienia. Jedynie art. 275a § 5 k.p.k. przewiduje, że wydając postanowienie o nakazie okresowego opuszczenia przez oskarżonego lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, można,

⁶⁵ Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. (Dz.U. z 2020 r., poz. 611).

na wniosek oskarżonego, wskazać mu miejsce pobytu w placówkach zapewniających miejsca noclegowe. Ośrodkami wskazanymi do umieszczenia oskarżonego nie mogą być punkty pobytu ofiar przemocy w rodzinie.

Zabezpieczenie interesów osoby pokrzywdzonej przemocą domową możliwe jest także na etapie wykonawczym. Ponowne użycie przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą stanowi obligatoryjną przesłankę odwołania warunkowego zwolnienia (art. 160 § 2 k.k.w.). Z perspektywy ofiary niezwykle ważne jest też, że na jej wniosek, odpowiednio, sędzia penitencjarny lub dyrektor zakładu karnego niezwłocznie zawiadamia pokrzywdzonego, jego przedstawiciela ustawowego lub osobę, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje, o zwolnieniu skazanego z zakładu karnego po odbyciu kary, o ucieczce skazanego z zakładu karnego, a także o wydaniu decyzji o udzieleniu skazanemu przepustki, czasowego zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego, przerwy w wykonaniu kary czy warunkowego zwolnienia (art. 168a k.k.w.).

6. Akty prawne regulujące stan pandemii w Polsce a bezpieczeństwo ofiar przemocy domowej

Choć polskie rozwiązania prawne mające służyć ochronie bezpieczeństwa pokrzywdzonych przemocą w rodzinie wciąż nie czynią zadość wszystkim zobowiązaniom wynikającym z prawa międzynarodowego⁶⁶, to wydają się coraz doskonalsze. Równocześnie jednak szczególny okres kwarantanny społecznej i indywidualnej sprawiać może, że przewidziane środki są i będą niewystarczające. Należy zatem prześledzić akty prawne regulujące stan pandemii w Polsce. Być może ustawodawca uwzględnił w nich szczególną sytuację ofiar przemocy domowej? Odpowiedź Rady Ministrów na kwietniową interpelację poselską w sprawie przeciwdziałania przemocy domowej w czasie pandemii COVID-19 każe zakładać jednak, że nie poświęcono temu problemowi należytej uwagi⁶⁷. Stwierdzono wówczas: „W Ministerstwie Sprawiedliwości nie są obecnie prowadzone prace legislacyjne dotyczące problematyki odpowiedzialności karnej sprawców przemocy w rodzinie. W ramach przygotowanych w ostatnim okresie inicjatyw legislacyjnych, które obejmowały zagadnienia dotyczące czynów zabro-

⁶⁶ Por. np. postulaty RPO dotyczące pełnego wprowadzenia standardów Konwencji Sтамбуlskiej: *Bliżej przyjęcia standardów Konwencji Sтамбуlskiej ws. przemocy w rodzinie. RPO pisze do ministra Adama Lipińskiego, Rzecznik Praw Obywatelskich*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-blizej-przyjecia-standardow-konwencji-stambulskiej-ws-przemocy-w-rodzinie> [dostęp: 8.02.2021].

⁶⁷ Interpelacja nr 4113 do ministra rodziny, pracy i polityki społecznej, ministra sprawiedliwości w sprawie przemocy domowej w czasie pandemii COVID-19, <http://sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=BNPAPT> [dostęp: 13.03.2021].

nionych, które mogą mieścić się w pojęciu przemocy w rodzinie, wskazać można na ustawę z dnia 13 czerwca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 3451), która została przekazana przez Prezydenta RP do Trybunału Konstytucyjnego (sygn. Kp 1/19) w trybie kontroli prewencyjnej (uchwalona na podstawie rządowego projektu ustawy przygotowanego w Ministerstwie Sprawiedliwości). Ustawa ta ma na celu wzmocnienie ochrony prawnokarnej w zakresie czynów godzących w tak fundamentalne dobra prawne jak życie i zdrowie człowieka, wolność seksualna czy własność. Dla realizacji tych celów niezbędne jest odpowiednie ukształtowanie rodzaju i wysokości sankcji karnej grożącej za dany typ przestępstwa, uwzględniające potrzebę surowej represji wobec sprawców tych czynów, które budzą silną społeczną potrzebę odpłaty i napiętnowania⁶⁸. Niezależnie od negatywnej oceny proponowanej nowelizacji (jako całkowicie nieufatwiającej realizacji zakładanej funkcji ochronnej w przypadku przemocy domowej w czasie pandemii) wyjaśnić należy, że Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 14 lipca 2020 r. orzekł, że ustawa z dnia 13 czerwca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw jest w całości niezgodna z art. 7 w związku z art. 112 oraz z art. 119 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej⁶⁹.

Stanowiącą podstawę wprowadzanych ograniczeń ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi⁷⁰ przewiduje m.in. kwarantannę i izolację w warunkach domowych jako środki przeciwdziałania zagrożeniu epidemicznemu (art. 5 ust. 1 pkt 1). Zgodnie z art. 35 ust. 1 tej ustawy wskazane środki mogą być stosowane wobec danej osoby również wówczas, gdy „osoba podejrzana o zachorowanie, chora lub narażona na zakażenie nie wyraża zgody na hospitalizację, izolację, kwarantannę, wykonanie badania lub izolację w warunkach domowych”. Reguła ta nie doznaje wyjątków, które mogłyby służyć ochronie ofiar przemocy domowej.

Problemu przemocy w rodzinie nie podejmuje też ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych⁷¹. Jedynie art. 15 zzu tej ustawy przewiduje wyjątek od wstrzymania eksmisji z lokali mieszkalnych, obejmujący wykonanie nakazu z art. 11a u.p.p.r.⁷². Sprawca przemocy może więc być zobowiązany do opuszczenia lokalu nawet w okresie pandemii. Nie wiadomo jednak, jak to się ma do nałożonej na takiego sprawcę kwarantanny lub izolacji domowej.

⁶⁸ Odpowiedź na interpelację nr 4113 w sprawie przemocy domowej w czasie pandemii COVID-19, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=BNXHQM> [dostęp: 13.03.2021].

⁶⁹ M.P. 2020, poz. 647.

⁷⁰ T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1845.

⁷¹ T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1842.

⁷² Wątek ten zostanie rozwinęty w dalszej części artykułu.

Wykonawcze wobec ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 października 2020 r. o ustanowieniu określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii⁷³ przewidywało obowiązkową kwarantannę także dla domowników zarażonego poddanego izolacji „do upływu 7 dni od dnia zakończenia izolacji osoby, z którą prowadzi wspólne gospodarstwo domowe lub zamieszkuje” (§ 3a). Tu również nie uwzględniono żadnych wyjątków. Ponadto, § 26 ust. 2b przewidywał, że „Małoletni do ukończenia 16. roku życia, od poniedziałku do piątku w godzinach 8.00–16.00, mogą przemieszczać się wyłącznie pod opieką osoby sprawującej władzę rodzicielską, opiekuna prawnego albo innej osoby dorosłej, chyba że przemieszczanie się ma na celu dotarcie do szkoły lub placówki oświatowej albo powrót z nich do miejsca zamieszkania”. Zatem i w tym miejscu nie przewidziano możliwości samodzielnego poszukiwania pomocy przez dziecko zagrożone przemocą⁷⁴. Zgodnie z § 3c kontrolę realizacji obowiązkowej kwarantanny lub izolacji domowej sprawują organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej oraz Policja, Straż Graniczna, Żandarmeria Wojskowa lub Wojska Obrony Terytorialnej. Brak jakiegokolwiek wzmianki o obowiązku skontrolowania bezpieczeństwa domowników.

W późniejszym rozporządzeniu wykonawczym z dnia 21 grudnia 2020 r.⁷⁵ przewidziano szereg wyjątków od obowiązku poddania się kwarantannie lub izolacji domowej oraz zawieszenie zakazu opuszczania miejsca kwarantanny lub izolacji (art. 3 i 4). Żaden z tych wyjątków nie dotyczy jednak wprost osób zagrożonych przemocą domową. Rozporządzenie podtrzymało także ograniczenia odnoszące się do małoletnich do ukończenia 16. roku życia. Przewidziane wyjątki dotyczą tylko obowiązków edukacyjnych. Wielokrotne podnoszenie od wiosny 2020 r. problemu przemocy w rodzinie w warunkach kwarantanny i izolacji nie przyniosło zatem oczekiwanych efektów. Przepisy obowiązujące na początku 2021 r. wciąż nie przewidywały wprost możliwości naruszenia warunków kwarantanny lub izolacji domowej w celu zapewnienia bezpieczeństwa ofiarom przemocy w rodzinie.

⁷³ Dz.U. z 2020 r., poz. 1758.

⁷⁴ Przeciwno tego typu ograniczeniom już wiosną 2020 r. protestowała m.in. fundacja Nasza Demokracja, por. *Nie dla łamania praw dzieci i młodzieży*, <https://www.naszademokracja.pl/petitions/nie-dla-lamania-praw-dzieci-i-mlodziezy> [dostęp: 5.01.2021].

⁷⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. z 2020 r., poz. 2316).

7. Czy środki prawne są w stanie zapewnić ochronę przed przemocą domową w czasie pandemii?

Wobec braku systemowych rozwiązań dotyczących przeciwdziałania przemocy domowej w czasie pandemii najważniejszym problemem badawczym, jaki należy rozpoznać, jest pytanie o to, czy omówione środki są w stanie adekwatnie i skutecznie zapewnić ochronę przed przemocą domową w czasie pandemii lub przynajmniej ją kontrolować.

Spojrząc więc należy na aktualne karnoprawne instrumentarium i ocenić jego skuteczność w czasie ograniczeń spowodowanych pandemią. Nie ma potrzeby szerszej analizy podstawowej typizacji kryminalizującej przemoc domową, ogromna liczba opracowań w tym zakresie zwalnia z tego obowiązku. Dla porządku tylko odnotować należy, że ostatnia nowelizacja art. 207 k.k.⁷⁶ w żaden sposób nie zwiększa skuteczności jego działania w czasie społecznej lub domowej kwarantanny. Z jednej bowiem strony problemem jest brak zawiadomienia organów ścigania o fakcie stosowania przez sprawcę przemocy domowej, co jest szczególnie utrudnione w czasie powszechnej izolacji. Z drugiej strony możliwość skazania sprawcy nie oznacza zazwyczaj rozwiązania problemu, mimo że w katalogu środków znajdują się i takie, które skutecznie separują sprawcę od ofiary. Prawo karne materialne przewiduje bowiem środki orzekane w wyroku, po przeprowadzeniu postępowania karnego i po uprawomocnieniu wyroku (co łączy się z zasadą domniemania niewinności), a to oznacza upływ kilku miesięcy lub lat po pierwszym zgłoszeniu przemocy domowej. Ponadto podstawą takiego orzeczenia mogą być wyłącznie dowody pozwalające na stwierdzenie czynu w sposób niebudzący wątpliwości (art. 5 § 2 k.p.k.) przy równoczesnym braku okoliczności wyłączających odpowiedzialność karną (np. niepoczytalności).

Na wcześniejszym etapie postępowania można zastosować środki zapobiegawcze, o których wcześniej była mowa, podkreślić jednak należy, że użycie wskazanych środków jest dopuszczalne (obok innych szczegółowych przesłanek) „tylko wtedy, gdy zebrane dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo” (art. 249 § 1 k.p.k.). To oznacza, że ich skuteczność w zakresie prewencyjnym nie jest zbyt wysoka. Warunki zaś społecznej kwarantanny (m.in. utrudnienia w komunikacji z instytucjami, ograniczenie

⁷⁶ „Art. 207. § 1. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 1a. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą nieporadną ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 lub 1a połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1–2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12”.

możliwości otrzymania diagnozy medycznej) sprawiają, że skuteczność środków procesowych jest jeszcze mniejsza.

Ostatecznie podsumować należy, że wskazane środki prawnomaterialne i procesowe mogą zostać użyte, gdy ofiara (lub świadek) zawiadomi o przemoc organa ścigania, a zgromadzony materiał dowodowy będzie wystarczający dla zastosowania określonego środka. To oznacza, że w czasie pandemii rozwiązania te stają się dalece nieadekwatne.

Podobną ocenę – z omawianej perspektywy – należy wystawić nowej typizacji, zamieszczonej w kodeksie wykroczeń. Przepis art. 66b⁷⁷ przewiduje odpowiedzialność za naruszenia nakazu opuszczenia lokalu, wydanego w związku ze stosowaniem przemocy w rodzinie. Przyznać jednak należy, że w kontekście omawianego problemu społecznego adekwatnym rozwiązaniem może być tylko kara aresztu w charakterze izolacji od ofiary. Przy czym kara ta orzekana może być maksymalnie tylko na 30 dni, ponadto wykonana może być po prawomocnym wyroku sądu karnego. Zatem zarówno przewidziana w przepisie art. 66b k.w. kara, jak i inne zasady odpowiedzialności za wykroczenie są nie tylko nieporównywalne z konsekwencjami naruszenia zakazu, o którym mowa w art. 244 k.k. i art. 244a k.k., co stanowi dodatkowe osłabienie skuteczności omawianego środka, ale też mają – jak się wydaje – niewielkie znaczenie hamujące dla potencjalnych sprawców.

O wiele skuteczniejszy w świetle ochrony ofiary przemocy domowej jest wspomniany wcześniej art. 11a u.p.p.r., przewidujący możliwość żądania eksmisji lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, gdy członek rodziny wspólnie zajmujący mieszkanie swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy w rodzinie czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie, o czym wcześniej była już mowa. Obecny kształt regulacji pozwala na skuteczną i przede wszystkim szybką reakcję m.in. na zjawi-

⁷⁷ „Art. 66b. Kto nie stosuje się do:

- 1) wydanego przez Policję, na podstawie art. 15aa ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2020 r. poz. 360 i 956), lub Żandarmerię Wojskową, na podstawie art. 18a ust. 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz. U. z 2020 r. poz. 431 i 956), nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia,
 - 2) postanowienia sądu o udzieleniu zabezpieczenia w sprawach o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, którym nakaz lub zakaz, o których mowa w pkt 1, został przedłużony,
 - 3) postanowienia sądu o zobowiązaniu osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazaniu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, wydanego na podstawie art. 11a ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2020 r. poz. 218 i 956)
- podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny”.

ska przemocy domowej. Zastosowany „minimalizm formalny” powoduje zaś, że wspomniane regulacje nabierają szczególnego znaczenia w trakcie izolacji społecznej lub rodzinnej. W pewnym stopniu skuteczność przywołanych rozwiązań może osłabiać zasada ponoszenia opłat mieszkaniowych przez pozostającą w lokalu ofiarę, przewidziana w przepisie art. 11a ust. 3⁷⁸ u.p.p.r. O ile bowiem intencja ustawodawcy jest zrozumiała i zasadna, o tyle może całkowicie paraliżować wolę sięgnięcia po ten środek przez niepracującą osobę pokrzywdzoną. Temat niniejszego opracowania każe także odnotować, że zgodnie z przepisami w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii koronawirusa nie wykonuje się tytułów wykonawczych nakazujących opróżnienie lokalu mieszkalnego, ale nie dotyczy to orzeczeń wydanych na podstawie art. 11a u.p.p.r.⁷⁹, co stanowi pozytywny przykład uwzględnienia fenomenu przemocy domowej również w czasie walki z pandemią i jej skutkami.

Podsumowaniem tej części rozważań stać się winna konstatacja, że wszystkie prawne rozwiązania są nieprzydatne, gdy brakuje woli lub możliwości zgłoszenia przemocy domowej przez ofiarę. To oznacza, że należy podjąć zdecydowane działania, i to inne w przypadku pierwszej sytuacji (braku woli), inne – w drugiej (braku możliwości). Brak woli zawiadamiania o pokrzywdzeniu (co jest poważnym zagadnieniem kryminologicznym) powinno się próbować rozwiązać poprzez dostarczanie ofiarom informacji o możliwościach prawnych i ich skutkach, uświadomienie realnego potencjału funkcjonowania bez obecności sprawcy, co wymaga pracy z ofiarą przemocy, ale też – co postulujemy w innym miejscu⁸⁰ – takiego ukształtowania systemu prawnego, który nada ofierze większy zakres sprawczości w obszarze prawa karnego. Natomiast przeszkoda w po-

⁷⁸ „Art. 11a ust. 3. Osoba pełnoletnia, która pozostała w mieszkaniu, o którym mowa w ust. 1, przez czas niezamieszkiwania w nim osoby stosującej przemoc w rodzinie, w związku z wydaniem wobec niej postanowienia sądu o zobowiązaniu osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazaniu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, w tym również o udzieleniu zabezpieczenia – jest obowiązana do ponoszenia opłat za dostawę do tego mieszkania energii, gazu, wody oraz odbiór ścieków, odpadów i nieczystości ciekłych oraz czynsz lub koszty bieżącego zarządzania nieruchomością, chyba że względem niej osoba stosująca przemoc w rodzinie jest obowiązana do świadczeń alimentacyjnych”.

⁷⁹ Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2020 r., poz. 374).

„Art. 15zu:

1. W okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 nie wykonuje się tytułów wykonawczych nakazujących opróżnienie lokalu mieszkalnego.
2. Przepis ust. 1 nie dotyczy orzeczeń wydanych na podstawie art. 11a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie”.

⁸⁰ D. Bek, A. Jaworska-Wieloch, O. Sitarz, *Kształtowanie środków penalnych a prawo pokrzywdzonego i sprawcy do samostanowienia*, C.H.Beck, Warszawa 2019.

staci braku możliwości zgłoszenia przemocy domowej, która staje się szczególnie istotna w czasie kwarantanny lub izolacji, wymaga rozwiązań organizacyjnych, zapewniających możliwości komunikacji ze służbami (o czym odrobinę więcej w dalszej części publikacji). Oczywiście, nie można tracić z pola widzenia naku denuncjacji przewidzianego w art. 12 ust. 2⁸¹ u.p.p.r., a także w art. 304⁸² k.p.k. Są to jednak przykłady tzw. *lex imperfecta*, co jest zrozumiałe i wynika m.in. z zasady subsydiarności prawa karnego, jednak nie ma wątpliwości, że brak karalności radykalnie osłabia skuteczność nałożonego wspomnianego obowiązku.

8. Metody przeciwdziałania przemocy domowej w czasie pandemii na świecie

Wiele państw i organizacji pozarządowych oraz międzynarodowych bardzo szybko dostrzegło problem specyfiki przemocy domowej w czasie pandemii koronawirusa COVID-19. Podjęto w związku z tym szereg działań umożliwiających ofiarom skorzystanie z pomocy w czasie izolacji społecznej. We Francji wprowadzono nowe numery alarmowe, opracowano system kodów słownych, których można użyć w aptece, aby poinformować o przemocy domowej, ofiary mogą się też zwracać o pomoc do pracowników tych placówek⁸³. Ponadto, francuski rząd ogłosił również, że zapłaci za 20 tys. dob hotelowych dla kobiet maltretowanych w domach. W supermarketach miały też pojawić się punkty kontaktowo-informacyjne dla ofiar przemocy⁸⁴. Inspiracją dla francuskiego kodu sygnalizującego prośbę o pomoc stały się rozwiązania w Hiszpanii, gdzie podobną funkcję pełni hasło „Mask-19”⁸⁵. W Wielkiej Brytanii wystarczy zadzwonić na policję

⁸¹ „2. Osoby będące świadkami przemocy w rodzinie powinny zawiadomić o tym Policję, prokuratora lub inny podmiot działający na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie”.

⁸² „Art. 304. § 1. Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję. Przepisy art. 148a oraz art. 156a stosuje się odpowiednio. § 2. Instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub Policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa. § 3. Zawiadomienie o przestępstwie lub własne dane świadczące o popełnieniu takiego przestępstwa, co do którego obowiązkowe jest prowadzenie śledztwa przez prokuratora, Policja przekazuje wraz z zebrany materiał niezwłocznie prokuratorowi”.

⁸³ *Koronawirus: przymusowa kwarantanna...*

⁸⁴ „Maska 19” to ważne hasło w czasie epidemii. Jego użycie może uratować życie, <https://natemat.pl/305447,przemoc-domowa-i-koronawirus-mask-19-to-haslo-ratunkowe-dla-ofiar> [dostęp: 30.12.2020].

⁸⁵ *Women Are Using Code Words at Pharmacies to Escape Domestic Violence during Lockdown*, <https://edition.cnn.com/2020/04/02/europe/domestic-violence-coronavirus-lockdown-intl/index.html> [dostęp: 30.12.2020].

i po połączeniu wystukać dwucyfrowy kod; jest to tzw. ciche wezwanie Policji (*Silent Solution*)⁸⁶. We Włoszech opracowano aplikację umożliwiającą zgłoszenie przemocy bez wykonania połączenia telefonicznego⁸⁷. Zupełnie inne środki podjęła RPA: wprowadzono całkowitą prohibicję – zakaz sprzedaży alkoholu, widząc w spożyciu tej substancji silne uwarunkowanie przemocy w rodzinie⁸⁸. Na całym świecie przeprowadzane są kampanie społeczne ukazujące problem przemocy domowej nasilonej w czasie pandemii, np. „16 Days”⁸⁹, „Orange the World”⁹⁰. W wielu krajach uruchamiane są także dodatkowe fundusze na numery alarmowe dostępne dla ofiar przemocy⁹¹. Ponadto, szczegółowe instrukcje postępowania i radzenia sobie w czasie pandemii dla ofiar przemocy domowej przygotowały m.in. WHO⁹² i angielska organizacja Refuge, podając możliwości kontaktu i istotne instrukcje. Co ciekawe, Refuge umożliwia natychmiastowe ukrycie swojej otwartej strony internetowej⁹³, co jest ważnym rozwiązaniem dla kontrolowanych stale przez sprawców ofiar przemocy domowej.

9. Metody przeciwdziałania przemocy domowej w czasie pandemii w Polsce

Także w Polsce podjęto rozmaite przedsięwzięcia mające za zadanie zwiększenie bezpieczeństwa osób w kwarantannie lub izolacji domowej. Odnotować należy, że Komendant Główny Policji gen. insp. Jarosław Szymczyk polecił dzielnicowym w całym kraju, aby nawiązali kontakt z osobami, które w Niebieskich Kartach figurują jako ofiary przemocy domowej, a funkcjonariuszom pionu kryminalnego, którzy prowadzą postępowania przygotowawcze o przemoc w rodzi-

⁸⁶ B. Rogowska, *Kwarantanna z oprawcą. Nasila się przemoc domowa w czasie koronawirusa. Apel do policji*, „Gazeta Wyborcza” [dodatek: Łódź], 14.04.2020, <https://lodz.wyborcza.pl/lodz/7,35136,25860467,przemoc-domowa-w-czasie-epidemii-koronawirusa-nasila-sie-drama-tyczny.html> [dostęp: 30.12.2020]; *Women Are...*

⁸⁷ *European Countries Develop New Ways to Tackle Domestic Violence during Coronavirus Lockdowns*, NBCNews, <https://www.nbcnews.com/news/world/european-countries-develop-new-ways-tackle-domestic-violence-during-coronavirus-n1174301> [dostęp: 30.12.2020].

⁸⁸ <https://www.tygodnikpowszechny.pl/wirusowa-prohibicja-163205> [dostęp: 30.12.2020]; por. też: *South Africa Coronavirus Lockdown: Is the Alcohol Ban Working?*, <https://www.bbc.com/news/world-africa-52358268> [dostęp: 30.12.2020].

⁸⁹ <https://16dayscampaign.org/> [dostęp: 30.12.2020].

⁹⁰ <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/headlines/society/20201119STO92007/nie-dla-przemocy-wobec-kobiet> [dostęp: 30.12.2020].

⁹¹ *Wpływ pandemii COVID-19 na przemoc w rodzinie...*

⁹² <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19-violence-against-women> oraz <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/emergencies/COVID-19-VAW-full-text.pdf> [dostęp: 30.12.2020].

⁹³ <https://www.refuge.org.uk/> [dostęp: 30.12.2020].

nie, by nawiązali bezpośredni kontakt z osobami, które są ofiarami, i sprawdzili, czy nie potrzebują dodatkowego wsparcia. Ta refleksja władz Policji zasługuje na pochwałę. Ponadto, rządowa aplikacja „Kwarantanna domowa” umożliwia złożenie zapotrzebowania na pomoc psychologiczną lub kontakt z MOPS, a to może okazać się cenne dla ofiar przemocy.

Równocześnie zauważyć trzeba, że większość inicjatyw pomocowych nie była związana z działalnością władzy wykonawczej. Z przedsięwzięć władz centralnych wyróżnić warto działalność RPO, w tym plan awaryjny dla ofiar przemocy⁹⁴. Rzecznik prowadził również działania mające na celu promowanie aplikacji mobilnej „Twój Parasol”, kierowanej do osób doświadczających przemocy domowej. Ta bezpłatna aplikacja stanowi praktyczne i skuteczne narzędzie umożliwiające osobom doświadczającym przemocy w rodzinie uzyskanie wsparcia i niezbędnych informacji. Pozwala też m.in. na dyskretny kontakt z wcześniej skonfigurowanym adresem poczty elektronicznej, a także umożliwia szybkie wybranie numeru telefonu alarmowego w nagłych przypadkach, jak również zawiera informacje, które mogą być pomocne osobom krzywdzonym, np. z zakresu prawa⁹⁵.

Wspomnieć warto o licznych przedsięwzięciach organizacji pozarządowych. Tytułem przykładu wymienimy kampanię Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę – „Za drzwiami”, pod hasłem: „Kwarantanna NIE izoluje od przemocy!”, oraz inicjatywę licealistki Krystyny Paszko podjętą przez Centrum Praw Kobiet – fikcyjny sklep internetowy z kosmetykami „Rumianki i bratki”⁹⁶. Profil sklepu umożliwia pod pozorem zakupów dyskretny kontakt z psycholożkami i prawniczkami.

10. Wnioski

Przedstawione rozważania nie pozostawiają wątpliwości: choć rozwiązania prawne wprowadzane w Polsce na potrzeby przeciwdziałania przemocy w rodzinie są coraz doskonalsze, to niestety nie zdają egzaminu wobec ograniczeń związanych z pandemią. Nie można przy tym tracić z pola widzenia zróżnicowanego charakteru środków podejmowanych przez państwo, a łączących się z separacją ludzi. Inne bowiem środki przeciwdziałające przemocy domowej należy podejmować w przypadku kwarantanny i izolacji domowej, inne – w sytuacji kwarantanny społecznej. Doświadczenia zbierane od wiosny 2020 r. pokazują dobitnie, jak istotne – w każdym wypadku – jest udrożnienie kanału komunikacyjnego

⁹⁴ *Plan awaryjny dla osób doświadczających przemocy domowej w epidemii koronawirusa*, RPO, https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Osobisty_plan_awaryjny_poradnik_0.pdf [dostęp: 30.12.2020].

⁹⁵ *Koronawirus. MRPiPS odpowiada, jakie działania podjęło ws przeciwdziałania przemocy domowej*, RPO, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/mrpips-do-rpo-o-dzialaniach-ws-przeciwdzialania-przemocy-domowej> [dostęp: 30.12.2020].

⁹⁶ <https://www.facebook.com/rumiankiibratki> [dostęp: 30.12.2020].

między ofiarami przemocy a instytucjami powołanymi do reagowania na to zjawisko. W tym obszarze organizacje pozarządowe okazują się dużo skuteczniejsze niż organy ścigania. Policja – w miarę możliwości – powinna wykorzystać dobre praktyki i ściśle współpracować z fundacjami udzielającymi wsparcia ofiarom przemocy.

Kontakt z Policją powinien być maksymalnie uproszczony i dostępny także dla osób niezamożnych i niekorzystających z Internetu. Poza niezwykle praktycznymi bezpłatnymi aplikacjami cenne byłyby również całodobowy, bezpłatny policyjny telefon zaufania oraz możliwość bezpłatnego przesłania zawiadomienia na Policję. Jeżeli poszukiwanie pomocy wymaga wyjścia z domu, to kwartanna nie powinna stanowić ku temu przeszkody. Zakaz opuszczania domu nie może dotyczyć ofiar przestępstw. Bezpośrednie zagrożenie ze strony sprawcy umożliwia wprowadzenie naruszenia zakazu w oparciu o instytucję stanu wyższej konieczności, ale wiedza ta nie jest powszechna. Równocześnie, osoba pokrzywdzona musi też wiedzieć, że może liczyć na pomoc nie tylko w odizolowaniu czy ukaraniu sprawcy, ale także na pomoc finansową, tak ważną, gdy sprawca jest równocześnie głównym lub jedynym żywicielem rodziny. Pomoc dla ofiar przemocy nie powinna mieć jednak tylko wymiaru finansowego, lecz o wiele szerszy (chodzi m.in. o pomoc prawną, psychologiczną, socjalną). Jeśli bowiem osoba pokrzywdzona obawia się złożenia zawiadomienia o przestępstwie, to żadne metody komunikacji nie będą skuteczne.

Poszukiwanie pomocy i wsparcia w trakcie pandemii może być utrudnione również w innych obszarach. Podstawowym dowodem stosowania przemocy fizycznej są jej ślady na ciele ofiary, a te powinny być potwierdzone przez lekarza. W takiej sytuacji teleporada nie jest wystarczająca. Konieczny jest bezpośredni kontakt z lekarzem i w razie podejrzenia przemocy ofiara nie powinna być go pozbawiona.

Wobec obaw, jakie towarzyszą ofiarom przemocy przed zawiadomieniem organów ścigania, niezwykle ważne jest instytucjonalne wsparcie finansowe i psychologiczne. Tym bardziej że zgodnie z art. 11a ust. 3 u.p.p.r. zwykle to ofiara przemocy musi ponosić koszty związane z utrzymaniem mieszkania po skutecznie przeprowadzonej eksmisji. Na czas postępowania karnego lub cywilnego związanego z reakcją na przemoc domową ofiara powinna uzyskać natychmiastowe zabezpieczenie alimentacyjne. W wielu przypadkach niezbędna byłaby także bezpłatna pomoc psychologa lub asystenta ułatwiającego pokrzywdzonym samodzielne funkcjonowanie po eksmisji lub aresztowaniu sprawcy.

Sama eksmisja sprawcy przemocy domowej – tak istotna w procesie zabezpieczania interesów ofiary – również może być utrudniona, gdy z przyczyn sanitarnych zamykane są noclegownie. Jakkolwiek art. 25d ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego⁹⁷ nie

⁹⁷ Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. (Dz.U. z 2020 r., poz. 611).

przyznaje dłużnikowi prawa do lokalu tymczasowego m.in. w sytuacji, gdy z tytułu wykonawczego wynika, że nakazanie opróżnienia lokalu zostało orzeczone z powodu stosowania przemocy w rodzinie lub z powodu rażącego bądź uporczywego wykraczania przeciwko porządkowi domowemu, to jednak świadomość wyrzucenia domownika „na bruk” może stanowić barierę psychologiczną dla wielu pokrzywdzonych, powstrzymującą ich przed złożeniem zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa.

Wiele z proponowanych przez nas rozwiązań powinno mieć charakter trwały, niezależny od szczególnego czasu epidemii. Kwarantanny społeczna lub domowa nie są jedynymi sytuacjami, które mogą utrudnić ofierze przemocy opuszczenie własnego domu. Ponadto, wszelkie zmiany ułatwiające osobie pokrzywdzonej kontakt z Policją i wspierające jej samodzielne funkcjonowanie bez sprawcy podnoszą standard ochrony ofiar przemocy domowej w każdym czasie. Postulaty takie są tym istotniejsze, że polityka władz państwowych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie nie jest jednoznaczna. Obok zmian idących w dobrym kierunku nie można nie zauważyć niepokojących zapowiedzi wypowiedzenia Konwencji o przeciwdziałaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej⁹⁸.

Bibliografia

- Basak A.M., *Uwarunkowania przemocy w rodzinie*, „Pedagogika Rodziny” 2012, nr 2 (1), s. 124–135.
- Bek D., Jaworska-Wieloch A., Sitarz O., *Kształtowanie środków penalnych a prawo pokrzywdzonego i sprawcy do samostanowienia*, C.H.Beck, Warszawa 2019.
- Blżej przyjęcia standardów Konwencji Stambulskiej ws. przemocy w rodzinie. RPO pisze do ministra Adama Lipińskiego, Rzecznik Praw Obywatelskich, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-blzej-przyjecia-standardow-konwencji-stambulskiej-ws-przemocy-w-rodzinie> [dostęp: 8.02.2021].
- Błachut J., *Problemy związane z pomiarem przestępczości*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007.
- Cygan A., *Przemoc psychiczna wobec partnerki w związkach intymnych*, „Państwo i Społeczeństwo” 2013, nr 3, s. 31–51.
- Dobkiewicz A., *W kwarantannie wzrasta przemoc domowa. Czy polskie władze to zauważą?*, „Gazeta Wyborcza” [dodatek: Wrocław], 12.04.2020, <https://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/7,35771,25859370,w-kwarantannie-wzrasta-przemoc-domowa-czy-polskie-wladze-to.html> [dostęp: 30.12.2020].

⁹⁸ P. Rojek-Socha, *Minister sprawiedliwości chce wypowiedzenia konwencji stambulskiej – jest wniosek*, Prawo.pl, 25.07.2020, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/wypowiedzenia-konwencji-stambulskiej-ms-przygotowalo-wniosek,501944.html> [dostęp: 8.02.2021]. Dnia 11 lutego 2021 r. pod numerem druku 915 do Sejmu wpłynął obywatelski projekt ustawy „Tak dla rodziny, nie dla gender” obejmujący wypowiedzenie Konwencji stambulskiej przez Polskę, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/10E6636A779C0B4AC12586790039D3B3/%24File/915.pdf>.

- European Countries Develop New Ways to Tackle Domestic Violence during Coronavirus Lockdowns*, NBCNews, <https://www.nbcnews.com/news/world/european-countries-develop-new-ways-tackle-domestic-violence-during-coronavirus-n1174301> [dostęp: 30.12.2020].
- GUIDANCE Addressing Emerging Human Trafficking Trends and Consequences of the COVID-19 Pandemic*, The OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) and The United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women) 2020, https://www.osce.org/files/f/documents/2/a/458434_2.pdf [dostęp: 30.12.2020].
- Helios J., Jedlecka W., *Współczesne oblicza przemocy. Zagadnienia wybrane*, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wrocław 2017.
- <https://16dayscampaign.org/> [dostęp: 30.12.2020].
- <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html> [dostęp: 5.01.2021].
- <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/headlines/society/20201119STO92007/nie-dla-przemocy-wobec-kobiet> [dostęp: 30.12.2020].
- <https://www.facebook.com/rumiankiibratki> [dostęp: 30.12.2020].
- <https://www.refuge.org.uk/> [dostęp: 30.12.2020].
- <https://www.statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html?fbclid=IwAR3TIolRyhCQiQuohreerh8mUaURF66yePxUcd0Y5USpTsH8nIpqHY3Qdlk> [dostęp: 5.02.2021].
- <https://www.tygodnikpowszechny.pl/wirusowa-prohibicja-163205> [dostęp: 30.12.2020].
- <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19-violence-against-women> [dostęp: 30.12.2020].
- <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/emergencies/COVID-19-VAW-full-text.pdf> [dostęp: 30.12.2020].
- Interpelacja nr 4113 do ministra rodziny, pracy i polityki społecznej, ministra sprawiedliwości w sprawie przemocy domowej w czasie pandemii COVID-19, <http://sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=BNPAPT> [dostęp: 13.03.2021].
- "It's the Hardest Time of Year": Why Domestic Violence Spikes over Christmas*, New Statesman, <https://www.newstatesman.com/politics/welfare/2015/12/it-s-hardest-time-year-why-domestic-violence-spikes-over-christmas> [dostęp: 30.12.2020].
- KGP: *mniej przestępstw w związku z epidemią koronawirusa*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C612260%2Ckgp-mniej-przestepstw-w-zwiazku-z-epidemia-koronawirusa.html> [dostęp: 5.01.2021].
- Koronawirus. MRPiPS odpowiada, jakie działania podjęło ws przeciwdziałania przemocy domowej*, RPO, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/mrpips-do-rpo-o-dzialaniach-ws-przeciwdzialania-przemocy-domowej> [dostęp: 30.12.2020].
- Koronawirus. Osoby doświadczające przemocy domowej znalazły się w sytuacji zagrożenia życia – RPO wystąpił do minister rodziny*, RPO, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/osoby-doswiadczajace-przemocy-domowej-znalazly-sie-w-sytuacji-zagrozenia-zycia> [dostęp: 30.12.2020].
- Koronawirus: przymusowa kwarantanna zwiększa przemoc domową we Francji*, Euractiv, <https://www.euractiv.pl/section/polityka-wewnetrzna-ue/news/koronawirus-przymusowa-kwarantanna-zwieksza-przemoc-domowa-we-francji/> [dostęp: 5.01.2021].

- Kowalczyk M.H., *Powtórna i wielokrotna wiktyimizacja jako andragogiczny wymiar doświadczeń osobistych kobiet ofiar przemocy*, „Rocznik Andragogiczny” 2017, vol. 24, s. 87–101.
- Kowalska A., *Kwarantanna z oprawcą*, <http://ppped.pl/index.php?id=200> [dostęp: 30.12.2020].
- Lipowska-Teutsch A., *Wychować, wyleczyć, wyzwolić*, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Warszawa 1998.
- „Maska 19” to ważne hasło w czasie epidemii. Jego użycie może uratować życie, <https://natemat.pl/305447,przemoc-domowa-i-koronawirus-mask-19-to-haslo-ratunkowe-dla-ofiar> [dostęp: 30.12.2020].
- Mazur J., *Przemoc w rodzinie – teoria i rzeczywistość*, Wydawnictwa Akademickie Żak, Warszawa 2002.
- Mechanizmy przemocy*, Stowarzyszenie na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Niebieska Linia, <http://www.niebieskalinia.org/mechanizmy-przemocy-przemoc-zjawisko-prania-mozgu> [dostęp: 30.12.2020].
- Nie dla łamania praw dzieci i młodzieży*, <https://www.naszademokracja.pl/petitions/nie-dla-lamania-praw-dzieci-i-mlodziezy> [dostęp: 5.01.2021].
- Odpowiedź na interpelację nr 4113 w sprawie przemocy domowej w czasie pandemii COVID-19, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=BNXHQM> [dostęp: 13.03.2021].
- Pajdała I., *Za zamkniętymi drzwiami*, „Gazeta Policyjna” 2020, nr 182, <https://gazeta.policja.pl/997/archiwum-1/2020/numer-182-maj-2020/188558,Za-zamknietymi-drzwiami.html> [dostęp: 13.03.2021].
- Pandemia: rośnie przemoc domowa wobec dzieci*, <https://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C82952%2Cpandemia-rosnie-przemoc-domowa-wobec-dzieci.html> [dostęp: 30.12.2020].
- Plan awaryjny dla osób doświadczających przemocy domowej w epidemii koronawirusa*, RPO, https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Osobisty_plan_awaryjny_poradnik_0.pdf [dostęp: 30.12.2020].
- Podczas pandemii rośnie przemoc domowa*, Centrum Praw Kobiet, <https://publicystyka.ngo.pl/podczas-pandemii-rosnie-przemoc-domowa> [dostęp: 30.12.2020].
- Przemoc domowa: kobiety nie muszą się na nią godzić*, <https://www.dw.com/pl/przemoc-domowa-kobiety-nie-musza-sie-na-nia-godzic/a-55713612> [dostęp: 30.12.2020].
- Przemoc jak wirus. Rusza nowa kampania Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę „Pandemia przemocy”*, <https://fdds.pl/przemoc-jak-wirus-rusza-nowa-kampania-fundacji-dajemy-dzieciom-sile-pandemia-przemocy/> [dostęp: 5.01.2021].
- Rode D., *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010.
- Rogowska B., *Kwarantanna z oprawcą. Nasila się przemoc domowa w czasie koronawirusa. Apel do policji*, „Gazeta Wyborcza” [dodatek: Łódź], 14.04.2020, <https://lodz.wyborcza.pl/lodz/7,35136,25860467,przemoc-domowa-w-czasie-epidemii-koronawirusa-nasila-sie-dramatyczny.html> [dostęp: 30.12.2020].
- Rojek-Socha P., *Minister sprawiedliwości chce wypowiedzenia konwencji stambulskiej – jest wniosek*, Prawo.pl, 25.07.2020, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/wypowiedzenia-konwencji-stambulskiej-ms-przygotowalo-wniosek,501944.html> [dostęp: 8.02.2021].

- Sansone R.A., Sansone L.A., *The Christmas Effect on Psychopathology*, "Innovation in Clinical Neuroscience" 2011, no. 8 (12), s. 10–13.
- Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/dom.html> [dostęp: 30.12.2020].
- South Africa Coronavirus Lockdown: Is the Alcohol Ban Working?, <https://www.bbc.com/news/world-africa-52358268> [dostęp: 30.12.2020].
- Spurek S., *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*, wyd. IV, LEX, Warszawa 2019.
- Stabryła J., *Źródła przemocy w rodzinie*, w: *Sekcja prawa karnego. Studencka Konferencja Naukowa. Czerwiec 2013*, red. C. Kłak, Wyższa Szkoła Prawa i Administracji, Rzeszów–Przemyśl 2013, s. 763–773, <http://wspia.eu/dzialalnosc-naukowa/konferencje-naukowe/studenckie-konferencje-naukowe/5460,studencka-konferencja-naukowa-nr-3.html> [dostęp: 17.03.2021].
- Szczupaczyńska P., *Plan pomocy potrzebny od zaraz. Sytuacja kobiet w kryzysie spowodowanym COVID-19*, „Niebieska Linia” 2020, nr 4, <https://www.niebieskalinia.pl/pismo/wydania/dostepne-artykuly/6788-plan-pomocy-potrzebny-od-zaraz-sytuacja-kobiet-w-kryzysie-spowodowanym-covid-19> [dostęp: 30.12.2020].
- Szumski C., *Společne skutki epidemii: Dwa razy więcej wniosków o mediacje rozwodowe!*, Medexpress, <https://www.medexpress.pl/dwa-razy-wiecej-wnioskow-o-media-cje-rozwodowe/77373> [dostęp: 5.01.2021].
- Ustawa antyprzemocowa – 289 przypadków izolacji od 1 grudnia, <https://www.infor.pl/prawo/novosci-prawne/5168147,Ustawa-antyprzemocowa-289-przypadkow-izolacji-od-1-grudnia.html> [dostęp: 5.01.2021].
- Włochy: O 73 proc. więcej zgłoszeń od ofiar przemocy domowej, „Rzeczpospolita”, 14.05.2020, <https://www.rp.pl/Koronawirus-SARS-CoV-2/200519688-Wlochy-O-73-proc-wiecej-zgloszen-od-ofiar-przemocy-domowej.html> [dostęp: 5.01.2021].
- Women Are Using Code Words at Pharmacies to Escape Domestic Violence during Lockdown, <https://edition.cnn.com/2020/04/02/europe/domestic-violence-coronavirus-lockdown-intl/index.html> [dostęp: 30.12.2020].
- Wpływ pandemii COVID-19 na przemoc w rodzinie – *Impact of the COVID-19 Pandemic on Domestic Violence*, https://pl.qwe.wiki/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_domestic_violence [dostęp: 30.12.2020].
- Wrzesień W., *Współczesne oblicza anomii*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2017, z. 4, s. 285–304.
- Wzrost przemocy domowej w Niemczech. Winny koronakryzys, <https://www.dw.com/pl/wzrost-przemocy-domowej-w-niemczech-winnny-koronakryzys/a-56064893> [dostęp: 30.12.2020].

dr DOMINIKA BEK

e-mail: dominika.bek@us.edu.pl

Adiunkt w Instytucie Nauk Prawnych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, mediatorka w sprawach karnych. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się na prawie karnym materialnym, kryminologii, polityce kryminalnej, a zwłaszcza sprawiedliwości naprawczej, czynach motywowanych kulturowo i przeciwdziałaniu przemocy domowej.

Postdoctoral researcher and lecturer at the Institute of Law, University of Silesia in Katowice, mediator in criminal cases. Her research focuses on substantial criminal law, criminology and criminal policy, in particular on restorative justice, culturally motivated crimes and counteracting domestic violence.

dr hab. OLGA SITARZ, prof. UŚ

e-mail: olga.sitarz@us.edu.pl

Profesor Uniwersytetu Śląskiego w Instytucie Nauk Prawnych, specjalistka z zakresu prawa karnego materialnego, kryminologii i polityki kryminalnej, była sędzia, mediatorka w sprawach karnych. Jej zainteresowania naukowe w ramach prawa karnego obejmują m.in. sprawiedliwość naprawczą, prawa człowieka i problemy etyczne.

Assoc. Prof., Professor of the University of Silesia at the Institute of Law, scientist in the field of substantive criminal law, criminology and criminal policy, former judge, mediator in criminal cases. Her scientific interests related to criminal law also include restorative justice, human rights and ethical problems.

dr ANNA JAWORSKA-WIELOCH

e-mail: jaworskaania@wp.pl

Adiunkt w Instytucie Nauk Prawnych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, asystent sędziego w Sądzie Rejonowym w Gliwicach. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się na prawie karnym materialnym, kryminologii i prawie karnym wykonawczym.

Postdoctoral researcher and lecturer at the Institute of Law, University of Silesia in Katowice, assistant judge of the district court in Gliwice. Her research focuses on substantial criminal law, criminology and executive criminal law.

DOMINIKA BEK

<https://orcid.org/0000-0003-4560-808X>
University of Silesia in Katowice, Institute of Law

OLGA SITARZ

<https://orcid.org/0000-0002-2075-3507>
University of Silesia in Katowice, Institute of Law

ANNA JAWORSKA-WIELOCH

<https://orcid.org/0000-0002-1209-4433>
University of Silesia in Katowice, Institute of Law

When a home turns into a prison – combating domestic violence in conditions of quarantine and isolation

Gdy azyl staje się więzieniem – przeciwdziałanie przemocy domowej w warunkach kwarantanny i izolacji

ABSTRACT: Keeping a distance from others is one of the basic measures to prevent the spread of many infectious diseases. It is therefore no coincidence that in the time of the COVID-19 pandemic the Polish legislator resorted to such solutions as home isolation of patients, quarantine of people who come into contact with the infected, restrictions on the activities of institutions gathering many people. Similar methods were used in other countries. One of the more dramatic side effects of the ban on leaving home is the exposure of isolated people to violence by household members. The simultaneous suspension of the activity of aid institutions makes it much more difficult for the victim to obtain support. This article examines the issue of legal and factual measures to counteract domestic violence in conditions of separation. The authors analyze Polish legal regulations – both those introduced for the purpose of counteracting domestic violence and those specific, related to combating the virus. They seek to determine what measures are effective in combating domestic violence in the extreme time of the pandemic. They recognize, however, that the experiences of that period can increase the level of protection of victims of violence at all times.

KEYWORDS: domestic violence, pandemic, COVID-19, quarantine, isolation

ABSTRAKT: Jednym z podstawowych środków przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się wielu chorób zakaźnych jest zachowanie dystansu wobec innych osób. Nie jest więc przypadkiem, że w dobie pandemii COVID-19 polski ustawodawca sięgnął po takie rozwiązania, jak: izolacja domowa chorych, kwarantanna osób mających kontakt z zarażonymi, ograniczenia w działalności instytucji skupiających wiele osób. Po podobne metody sięgano w innych krajach. Jednym z dramatyczniejszych skutków ubocznych zakazu opuszczania mieszkania jest narażenie osób odizolowanych na przemoc ze strony domowników. Równoczesne wstrzymanie aktywności instytucji pomocowych sprawia, że ofierze dużo trudniej uzyskać wsparcie. Tekst podejmuje problem prawnych i faktycznych środków przeciwdziałania przemocy domowej w warunkach separacji. Autorki poddają analizie polskie regulacje prawne – zarówno te wprowadzone na potrzeby przeciwdziałania przemocy w rodzinie, jak i te szczególne, związane ze zwalczaniem wirusa. Poszukują odpowiedzi na pytanie, jakie środki okazują się skuteczne w walce z przemocą domową w ekstremalnym czasie pandemii. Dostrzegają jednak, że doświadczenia tego okresu mogą podnieść poziom ochrony ofiar przemocy w każdym czasie.

SŁOWA KLUCZOWE: przemoc domowa/przemoc w rodzinie, pandemia, COVID-19, kwarantanna, izolacja

1. Introduction

When we say “home”, we usually mean not only a building or apartment, but also household members and the family that lives in it.¹ Home is a place where each household member would like to feel safe. In that regard, remote working and learning, quarantine or home isolation related to counteracting the pandemic do not seem to be the worst solutions. Although they involve the suspension of many existing activities, as long as the isolation is not accompanied by severe illness or economic woes, they offer opportunities for making time spent at home, often with the loved ones, fruitful „. This is unless one or several household members pose a threat to the others. A measure designed to protect public health may at the same time jeopardize the safety of individuals and hamper their search for help. In similar fashion, restrictions affecting the activities of various state institutions and non-governmental organizations may further reduce the availability of forms of support for victims.

Attention must be drawn to the duality of the social nature of the measures taken to stop the spread of the pathogen. Separation may have a twofold nature: home or “social”. Home separation in fact takes two forms of isolating members of a given family (or persons living together) – home isolation is provided for in the cases where an individual infected with COVID-19 does not require hospitalization, while home quarantine is intended for persons who have come into contact with an infected person. A person undergoing separation must not leave their place of residence, not even go shopping or walk a dog. Apart from indi-

¹ See *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/dom.html>, viewed: 30.12.2020.

vidual measures, rapidly rising infection rates lead to the introduction of general restrictions on human activity, closing of restaurants and clubs, swimming pools and gyms, service points, shops, schools and universities, workplaces, limitation of the activities of offices, and, in extreme situations, the imposition of a curfew, i.e. a total ban on leaving houses and apartments (except for clearly defined circumstances). This state is commonly called “lockdown”, yet we will refer to it as “social quarantine” here. The scope of the restrictions has been of a very dynamic nature – this state evolves in time and space (it affects different countries to a different extent, sometimes part of a country where zones are introduced). One could infer that the restrictions are sometimes introduced in a hasty and misguided manner and may in fact be used instrumentally for purposes other than the mere prevention of the pandemic.

At the outset, we would like to put forward a hypothesis that the use of forms of separation has an impact on the increase in the level of domestic violence. We will seek to verify this hypothesis using available information, statistics and research. The main aim of this article is to analyze the legal and factual state in terms of methods and means of counteracting domestic violence during an epidemic threat. The question is whether the tools designed to counteract violence are also effective in the conditions of forced separation. Another issue concerns whether the provisions developed for the time of the pandemic take into account the situation of persons at risk of domestic violence. It is also necessary to determine whether any normative solutions effectively ensure the safety of persons exposed to violence in quarantine or home isolation.

The extinction of the coronavirus pandemic will not necessarily imply that the problem of domestic violence under conditions of separation ceases to exist. Firstly, another common threat caused by a pathogen may emerge. Secondly, individual restrictions on leaving home may also be due to other reasons, e.g. disability or disease.

2. Impact of isolation on the increase in the level of domestic violence and the dark figure

As Danuta Rode rightly stated, there is no single coherent theoretical concept accounting for the emergence of violence between family members. Various theories and concepts focus on particular risk factors that may increase the likelihood of the emergence of violence, attempting to show the operation of those factors and the interactions between them. Danuta Rode holds the view that the phenomenon of violence cannot be satisfactorily explained by referring to factors of one kind, for instance, by genetic determinants of aggression or by linking it only to child-rearing practices. Various theories prove that both the initiation of acts of violence and the changes they may be subject to are

conditioned by the processes taking place in a human's body and psyche and in social groups.² The contemporary literature on the subject explores the issue of determinants of domestic violence quite thoroughly. Several monographs have been published in Poland alone in recent years, among others, by Agnieszka Wysoczańska-Widera, *Mechanizmy przemocy w rodzinie z pokolenia na pokolenie* (Warsaw 2010); Danuta Rode, *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców* (Katowice 2010); Beata Gruszczyńska, *Przemoc wobec kobiet w Polsce. Aspekty prawno-kryminologiczne* (Warsaw 2007); Irena Pospiszyl, *Przemoc w rodzinie* (Warsaw 1998), and in previous years, for instance, by Maria Jarosz, *Dezintegracja w rodzinie i społeczeństwie* (Warsaw 1987). Many international organizations, governmental and non-governmental agencies meticulously describe the psychological aspects of partner violence from the perspective of both the victim and the perpetrator. The considerations below are limited to the issues that are of major importance in the context of the subject matter of this study.

The common experience of the pandemic and restrictions related to it (whether imposed or accepted voluntarily) makes it possible to identify in the familiar mechanisms and determinants of domestic violence the elements that will intensify in the time of social and individual quarantine. Taking into account the aforementioned studies,³ it must be recalled that the basic mechanisms of domestic violence are as follows:

- 1) **isolation** – gradual cutting off the victim of violence from contacts with other people. It manifests itself in criticizing the partner's friends and family, expressing dissatisfaction with the fact that the partner is talking on the phone and keeping in touch with colleagues at work. Over time, as a result of such pressure, the victim breaks off all contacts with family, friends and acquaintances, quits his/her job and is completely cut off from external sources of support, relying solely on the perpetrator of violence;
- 2) **humiliation and degradation** – once the victim no longer communicates with their environment, the perpetrator inundates them with false information on them, repeatedly remind them of some humiliating experience, subject them to constant criticism, insult or ignore them, often in front of others;

² D. Rode, *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010, p. 85.

³ See also: A. Cygan, *Przemoc psychiczna wobec partnerki w związkach intymnych*, „Państwo i Społeczeństwo” 2013, no. 3, pp. 31-51, and *Mechanizmy przemocy*, Stowarzyszenie na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Niebieska Linia, <http://www.niebieskalinia.org/mechanizmy-przemocy-przemoc-zjawisko-prania-mozgu>; viewed: 30.12.2020.

On the myths related to the sources of domestic violence confronted with scientific research, see J. Stabryła, *Źródła przemocy w rodzinie*, w: *Sekcja prawa karnego. Studencka Konferencja Naukowa. Czerwiec 2013*, Wyższa Szkoła Prawa i Administracji Rzeszów–Przemyśl 2013, s. 763–773, <http://wspia.eu/dzialalnosc-naukowa/konferencje-naukowe/studenckie-konferencje-naukowe/5460,studencka-konferencja-naukowa-nr-3.html> [dostęp: 17.03.2021].

- 3) **monopolization of attention** – everything the perpetrator does, what they think and how they feel becomes the reference point of all actions taken by the victim. This prevents the victim from taking any action that is inconsistent with the principle of obedience and getting out of control of “the guard”;
- 4) **threats and display of power** – the perpetrator threatens to beat up the victim, harm the children and the family, and threatens to kill or take the children away. The perpetrator thus forces the victim to do something embarrassing or humiliating, and then threatens to make it known. Since the perpetrator carries out some of the threats, the victim is unable to predict what will really happen. This forces the victim to yield in to the perpetrator’s demands;
- 5) **occasional display of leniency** – sometimes the perpetrator shows tenderness, buys gifts and invites the victim to dinner at a restaurant, being more lenient and forgetting about demands for a short time. This in turn gives the victim false hope and, as in the honeymoon period, they get stuck in a situation of violence.

It is important not to lose sight of the almost commonly accepted fact that social determinants are at the root of partner violence, i.e. the traditional division of roles in society and the centuries-old treatment of women in a manner that is subordinate to men (one can go as far as to talk about cultural, symbolic violence).⁴ Anna Lipowska-Teutsch argues that “the violence of men against women they get involved with is tolerated because, inter alia, women have been assigned properties that make it possible to dehumanize and marginalize them.”⁵ The information on the determinants of domestic violence, further intensified by the pandemic, could be summarized by a list of factors drawn up by Jadwiga Mazur, who identifies the following factors of violence in the family: 1) inter-generational transmission of patterns of violence, 2) low socio-economic status, 3) social isolation of the family, 4) social stress.⁶

Criminologists have no doubts that social disasters (in general terms) produce a huge impact on the increase in aggressive behavior, violence and other forms of social pathology. As early as in March 2020 (i.e. in the first months of the global spread of COVID-19), the United Nations warned that “The Ebola pandemic demonstrated that multiple forms of violence are exacerbated within crisis contexts, including THB, child marriage, and sexual exploitation and

⁴ J. Helios, W. Jedlecka, *Współczesne oblicza przemocy. Zagadnienia wybrane*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2017, pp. 29-30, 45-53.

⁵ A. Lipowska-Teutsch, *Wychować, wyleczyć, wyzwolić*, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Warszawa 1998 as cited in: A.M. Basak, *Uwarunkowania przemocy w rodzinie*, „Pedagogika Rodziny” 2012, no. 2(1), p. 129.

⁶ J. Mazur, *Przemoc w rodzinie – teoria i rzeczywistość*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2002, as cited in: A.M. Basak, *Uwarunkowania przemocy*, p. 129.

abuse. The COVID-19 pandemic follows the same trends”.⁷ As indicated in other sources, pandemics, stress, financial insecurity have led to increased aggression at home, which was seen previously with the global financial crisis of 2009 and natural disasters such as the 2011 Christchurch earthquake.⁸ The interviews conducted by Women’s Health Goulburn North East with 30 women following the 2009 bush fires in Australia show that domestic violence occurred or intensified after the disaster struck. Similarly, Hurricane Andrew (Florida, 1992) caused a 50-percent spike in police reports of spouse abuse.⁹

In criminological terms, account should be taken of another significant phenomenon – domestic violence is on the increase when family members spend more time together, for instance during Christmas break,¹⁰ and perpetrators exert control over the everyday life of their victims. Marlène Schiappa, the French Minister of State for gender equality, once famously stated that “Confinement is a breeding ground for domestic abuse”.¹¹

Given the above as well as scientific and media reports¹² on domestic violence in the time of pandemic, three groups of reasons for the increase in domestic violence can be indicated in the case of the implementation of measures to prevent the spread of the pathogen: related to the perpetrator, related to the victim and resulting from the new social situation.

As regards the perpetrator, a pandemic means numerous factors strengthening the mechanism of using violence. It is a loss of routine, fear, anxiety, uncertainty about the future, and economic problems adding to the growing frustration, on the one hand, and the perpetrator’s sense of impunity and the constant presence of the victim being an additional catalyst, on the other.

⁷ GUIDANCE Addressing Emerging Human Trafficking Trends and Consequences of the COVID-19 Pandemic, The OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) and The United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women) 2020, p. 7. https://www.osce.org/files/f/documents/2/a/458434_2.pdf, viewed: 30.12.2020.

⁸ Wpływ pandemii COVID-19 na przemoc w rodzinie – Impact of the COVID-19 pandemic on domestic violence, https://pl.qwe.wiki/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_domestic_violence, viewed: 30.12.2020.

⁹ Podczas pandemii rośnie przemoc domowa, Centrum Praw Kobiet <https://publicystyka.ngo.pl/podczas-pandemii-rosnie-przemoc-domowa>, viewed: 30.12.2020.

¹⁰ “It’s the hardest time of year”: why domestic violence spikes over Christmas, New Statesman <https://www.newstatesman.com/politics/welfare/2015/12/it-s-hardest-time-year-why-domestic-violence-spikes-over-christmas>, viewed: 30.12.2020. The effect of Christmas is also indicated in psychopathology: R.A. Sansone, L.A. Sansone, *The Christmas Effect on Psychopathology*, Innovation in Clinical Neuroscience 2011, no. 8(12), s. 10–13.

¹¹ Wpływ pandemii COVID-19 na przemoc w rodzinie - Impact of the COVID-19 pandemic on domestic violence.

¹² See e.g.: A. Kowalska, *Kwarantanna z oprawcą*, <http://ppped.pl/index.php?id=200>, viewed: 30.12.2020, A. Dobkiewicz, *W kwarantannie wzrasta przemoc domowa. Czy polskie władze to zauważą?*, Gazeta Wyborcza 12.04.2020, <https://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/7,35771,25859370,w-kwarantannie-wzrasta-przemoc-domowa-czy-polskie-wladze-to.html>, viewed: 30.12.2020.

With respect to the victim, different forms of separation frequently entail a loss of job due to the economic consequences of the pandemic (which, as is apparent from analytical evidence, affects women more often),¹³ the impossibility of escaping from home due to the closure of many institutions or friendly facilities (e.g. cafés), restrictions on movement (imposition of a so-called curfew), no external support. These circumstances heighten the sense of helplessness and worsen the victim syndrome. It is in this context that the third level of victimization – assumption of victim identity – is mentioned. This means that victims come to the conclusion that being a victim of violence is their inevitable destiny for the rest of their lives. They become intolerant of their own weaknesses and mistakes, put the blame on themselves and deny themselves basic human rights, ceasing to expect any improvement of their condition.¹⁴

From the social angle, the reasons for the increase in domestic violence include widespread isolation, easier access to alcohol (easier than to other agents or goods due to the imposed lockdown situation), breakdown/suspension of the basic functions of the state in terms of ensuring security, e.g. limitation of the scope of work of the police and courts, social welfare (visits by social workers are suspended), schools (lack of direct contact facilitating the identification of the problem of domestic violence). The social crisis may lead to so-called anomie, or “the sense of not being bound by existing norms”.¹⁵

There is no doubt that home quarantine and isolation intensify the determinants of violence to a lesser extent than social quarantine combined with the closure of aid institutions, which entirely removes the possibilities of finding shelter or rescue. This stronger impact of social quarantine occurs on all three above levels (perpetrator, victim, society).

¹³ See e.g.: P. Szczupaczyńska, *Plan pomocy potrzebny od zaraz. Sytuacja kobiet w kryzysie spowodowanym COVID-19*, „Niebieska Linia” 2020, no. 4, <https://www.niebieskalinia.pl/pismo/wydania/dostepne-artykuly/6788-plan-pomocy-potrzebny-od-zaraz-sytuacja-kobiet-w-kryzysie-spowodowanym-covid-19>, viewed: 30.12.2020.

¹⁴ See M.H. Kowalczyk, *Powtórna i wielokrotna wiktymizacja jako andragogiczny wymiar doświadczeń osobistych kobiet ofiar przemocy*, „Rocznik Andragogiczny” 2017(24), pp. 87–101, DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/RA.2017.006>.

¹⁵ W. Wrzesień, *Współczesne oblicza anomii*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2017, vol. 4, p. 289. The author indicates that in the opinion of Émile Durkheim (French sociologist who coined the term), anomie is a state “in which the normative system loses coherence and turns into chaos”, and society becomes incapable of regulating natural (as he thought) boundless human desires. W. Wrzesień adds that in 1938, Robert Merton introduced his own narrower concept of anomie. He defined it as a breakdown that occurs in the cultural structure, especially when there is a strong discrepancy between the cultural norms and goals and the socially structured ability of group members to act in accordance with such norms. In this sense, cultural values can contribute to triggering behavior that is contrary to what they themselves require. Anomie viewed from this angle is not every normative chaos, but rather a specific discrepancy between the values affirmed in a given society and the norms postulated in it, which are to promote the achievement of these values (p. 290).

The above considerations account for an increase in the real number of cases of domestic violence (although not always recorded in police statistics) in the time of pandemic. Media reports relating to the situation in different places in the world give a coherent picture of the phenomenon under analysis. Selected information is presented below by way of illustration.

As early as in spring 2020, the connection between the introduction of preventive measures in different forms of quarantine and a rapid increase in recorded cases of violence was noted by non-governmental organizations in the USA during an examination of the causes of the higher number of calls to support helplines for victims of violence. Similar concerns were expressed by experts from the Association of German Criminal Investigators as well as British non-profit organizations.¹⁶ In England and Wales, 16 women and children were murdered by men within the first three weeks of isolation, the highest number in eleven years. Specialists from the Great Ormond Street Hospital for Children urgently point out that in one month of the pandemic – between 23 March and 23 April – the number of serious cases of domestic violence against children they recorded rose by 1,493 percent compared to the average for the same period in the last three years.¹⁷ Details on the sharp increase in cases of domestic violence in Germany have not thus far been released, yet aid organizations put that number at “Christmas squared”, referring to the usual peak in violence at Christmas and simultaneously indicating that the current situation was much worse. More recent data show that the rate of domestic violence has fallen throughout Germany, or at least it has not risen. For instance, in Nordrhein-Westphalen, the number of cases of domestic violence in March 2020 was lower by 28% compared with March 2018 and 2019.¹⁸ However, this cannot be treated as a real decline in crime, given that from April to early November 2020, the number of police reports filed in Germany rose by nearly 20% – whereas in 2019, the number of calls to support helplines averaged nearly 850 per week, soared to 1000 per week in 2020.¹⁹ In a similar vein, the Spanish domestic violence helpline saw a 47% increase in call volume in the first two weeks of April compared with the same period in 2019. Moreover, the number of women contacting support centers via email or social media has reportedly risen by 700%. At the same time, there was

¹⁶ *Koronawirus. Osoby doświadczające przemocy domowej znalazły się w sytuacji zagrożenia życia – RPO wystąpił do minister rodziny*, RPO, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/osoby-doswiadczajace-przemocy-domowej-znalazly-sie-w-sytuacji-zagrozenia-zycia>, viewed: 30.12.2020.

¹⁷ *Pandemia: rośnie przemoc domowa wobec dzieci*, <https://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C82952%2Cpandemia-rosnie-przemoc-domowa-wobec-dzieci.html>, viewed: 30.12.2020.

¹⁸ *Wpływ pandemii COVID-19 na przemoc w rodzinie - Impact of the COVID-19 pandemic on domestic violence*. See also: *Wzrost przemocy domowej w Niemczech. Winny koronakryzys*, <https://www.dw.com/pl/wzrost-przemocy-domowej-w-niemczech-winny-koronakryzys/a-56064893>, viewed: 30.12.2020.

¹⁹ *Przemoc domowa: kobiety nie muszą się na nią godzić*, <https://www.dw.com/pl/przemoc-domowa-kobiety-nie-musza-sie-na-nia-godzic/a-55713612>, viewed: 30.12.2020.

a sharp drop in the number of complaints of domestic violence reported to the police, which officials and activists attributed to the strict obligation to stay at home except for buying food and medicine, meaning that victims were isolated from their families and other persons around them that could help them bring a formal complaint under normal circumstances.²⁰ In contrast, the Domestic Violence Office of the Supreme Court of Argentina reported a fall in complaints of domestic violence during quarantine from 50 to 5 per day. A court official warned that this was not due to a drop in the number of cases, but it stemmed from the fact that victims were controlled by their abusers and had no means of escape. Emergency calls increased by 25%, which bears out the lawyer's claim.²¹ Marlène Schiappa, the French Minister of State for gender equality, stated that the French police recorded a 32% increase in the number of interventions in connection with domestic violence during the week after the introduction of an administrative stay-at-home order.²² In turn, the Italian National Institute of Statistics (Istat) stated that the call volume of domestic violence helplines in Italy rose by 73% during the coronavirus pandemic. It also emerged that in the period between 1 March and 16 April at least 5,031 calls were made in Italy, which is an increase of 73% compared to the same period in 2019; with nearly half the callers asking for help, an increase of 59%. Officials stress that the higher number of calls may not necessarily mean cases of violence. It may in fact stem from greater awareness of citizens.²³

The number of informal indications from victims of domestic violence inflicted on them also grew in Poland during the pandemic. Support helplines for children and adolescents show a spike in reports of domestic violence and requests for support.²⁴ The Empowering Children Foundation that runs a round-the-clock support helpline for children and adolescents reported since 1 March 2020 the highest number of interventions in 11 years – twice as many as in previous months.²⁵ Consultants of Women's Rights Centre pointed out that the callers indicated increased control and surveillance by partners and difficulties in

²⁰ *Wpływ pandemii COVID-19 na przemoc w rodzinie - Impact of the COVID-19 pandemic on domestic violence.*

²¹ *Ibidem.*

²² *Koronawirus: przymusowa kwarantanna zwiększa przemoc domowa we Francji*, Euractiv, <https://www.euractiv.pl/section/polityka-wewnetrzna-ue/news/koronawirus-przymusowa-kwarantanna-zwieksza-przemoc-domowa-we-francji/>, viewed: 5.01.2021.

²³ *Włochy: O 73 proc. więcej zgłoszeń od ofiar przemocy domowej*, Rzeczpospolita 14.05.2020, <https://www.rp.pl/Koronawirus-SARS-CoV-2/200519688-Wlochy-O-73-proc-wiecej-zgloszen-od-ofiar-przemocy-domowej.html>, viewed: 5.01.2021.

²⁴ <https://amnesty.org.pl/europa-w-czasie-covid-19-jest-dotkniete-ukryta-pandemia-przemoca-domowa/>, viewed: 5.01.2021.

²⁵ N. Muiżnieks, *Europa w czasie COVID-19 jest dotknięta ukrytą pandemią: przemocą domową*, Amnesty International, <https://amnesty.org.pl/europa-w-czasie-covid-19-jest-dotkniete-ukryta-pandemia-przemoca-domowa/>, viewed: 5.01.2021.

establishing contact with specialized centers.²⁶ A similar increase was observed in the case of crimes against children. The data released by the Empowering Children Foundation show that during the pandemic (from March to the end of June 2020), 27% of children and adolescents experienced at least one out of 12 forms of abuse under analysis: every tenth child (11%) experienced violence on the part of an immediate adult family member. The same number experienced sexual abuse (10%), and 1 child in 11 admitted that they have no one who may offer them support in a difficult situation.²⁷

3. Domestic violence in Poland in statistics prior to and during the pandemic

The above media reports showing the rise in domestic violence in the time of pandemic in a fragmentary manner were substantiated in the first statistical data on the period of social isolation. The scarcity of the data collected so far should be taken into account because government agencies do not provide information on crime related to domestic violence. Suffice it to say that the latest official data on the crime of maltreatment come from 2016. Despite the reliance on fragmentary and unofficial data, it should be noted that since 2015, the number of perpetrators suspected of domestic violence has remained at a similar level – in the years 2015–2019, these numbers ranged between 74,155 and 76,206 perpetrators yearly.²⁸ The COVID-19 pandemic has not thus far resulted in an official increase in the number of reported crimes. The official statistical data of the General Police Headquarters show that in the first quarter of 2020, the police filled out 17,077 “Blue Card – A” forms, which represents a drop compared with the first quarter of 2019 by 1,404 forms (18,481 forms were completed in the first quarter of 2019). Moreover, there has also been a decline in the number of forms relating to subsequent cases of domestic violence during the ongoing procedure.²⁹ This trend did not reverse until the end of 2020 – in 2019, 74,313 “Blue Card – A” forms were filled out, whereas in 2020, their number fell to 72,601.³⁰

²⁶ *Za zamkniętymi drzwiami*, Policja 997, 2020, nr 182, <https://gazeta.policja.pl/997/archiwum-1/2020/numer-182-052020/188558,Za-zamknietymi-drzwiami.html>, viewed: 5.01.2021.

²⁷ *Przemoc jak wirus. Rusza nowa kampania Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę „Pandemia przemocy”*, <https://fdds.pl/przemoc-jak-wirus-rusza-nowa-kampania-fundacji-dajemy-dzieciom-sile-pandemia-przemocy/>, viewed: 5.01.2021.

²⁸ <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html>, viewed: 5.01.2021.

²⁹ *Za zamkniętymi...*

³⁰ <https://www.statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html?fbclid=IwAR3TIolRyhCQiQuohreerh8mUaURF66yePxUcd0Y5USpTsH8nIppqHY3Qdlk>, viewed: 5.02.2021.

Fewer notifications on the occurrence of domestic violence must not be treated as a decrease in aggression towards household members; on the contrary, the opposite tendency can be assumed. The above data demonstrate that inasmuch as the official number of reported prohibited acts fell during the pandemic period,³¹ the dark figure of crimes relating to domestic violence significantly increased. Criminology provides numerous reasons for not reporting a crime. As regards domestic violence, apart from the victim's belief that the act is of low importance or aversion to law enforcement authorities, such hindering factors are the special relationship of the victim and the perpetrator and fear of revenge.³² Alongside the known factors, new ones come into play during isolation. The reasons for the lower crime reporting rates can be seen in the more difficult access to welfare institutions, the need to live together in one household, frustration brought about by social isolation, and reduced social control. Victims are aware of the poor access to courts and prosecutor's offices in the time of pandemic, which may discourage them from formally initiating criminal proceedings. It appears that it is only some time after the return to the normal way of life that the data on the actual level of domestic aggression during the pandemic will be more reliable. It is already clear that the number of requests for divorce mediation procedures doubled, which is viewed as a result of the increase in domestic violence.³³ It may also be assumed that the fear of the limited access to the law and order institutions during the pandemic prompts the concerned parties to seek help in alternative, more conciliatory areas.

4. Most important legal acts affecting the legal situation of victims of domestic violence in Poland

The legal situation of victims of domestic violence is affected by diverse legal acts situated both in international law and in many areas of the national legal system. Internationally, many acts guarantee the rights of victims of domestic violence, in particular Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence,³⁴ Convention on the Rights of the Child,³⁵ European Convention on the Exercise of Children's

³¹ KGP: *mniej przestępstw w związku z epidemią koronawirusa*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C612260%2Ckgp-mniej-przestepstw-w-zwiazku-z-epidemia-koronawirusa.html>, viewed: 5.01.2021.

³² See J. Błachut, *Problemy związane z pomiarem przestępczości*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2007, p. 135.

³³ C. Szumska, *Společné skutky epidemie: Dwa razy więcej wniosków o mediację rozwodową!*, Medexpress <https://www.medexpress.pl/dwa-razy-wiecej-wnioskow-o-mediacje-rozwodowe/77373>, viewed: 5.01.2021.

³⁴ Journal of Laws of 2015, pos. 961.

³⁵ Convention of 20 November 1989 (Journal of Laws of 1991, no. 120, pos. 526).

Rights,³⁶ Recommendation Rec (2002)5 of the Committee of Ministers to member states on the protection of women against violence,³⁷ Recommendation 1450 (2000) of the Council of Europe on violence against women in Europe,³⁸ Recommendation R (90) 2 of the Committee of Ministers to member states on social measures concerning violence within the family,³⁹ as well as Recommendation R (85) 4 of the Committee of Ministers to member states on violence in the family.⁴⁰

In the national legal order, Art. 18 of the Constitution comes to the fore, pursuant to which marriage, being a union of a man and a woman, as well as the family, motherhood and parenthood shall be placed under the protection and care of the Republic of Poland. This principle is extended in the Family and Guardianship Code⁴¹ governing, inter alia, the rights and obligations of spouses, the scope of parental authority and maintenance obligations, which is essential in the case of economic violence in the family. This area is complemented by the Civil Procedure Code (CPC),⁴² which was expanded on 30 November 2020 with a new division concerning matters relating to imposing on a person using domestic violence the obligation to leave the jointly occupied dwelling and its immediate surroundings or prohibit that person from approaching such dwelling and its immediate surroundings.⁴³

Various legal acts in the area of criminal law aim to protect victims of domestic violence: both the Criminal Code (CC),⁴⁴ criminalizing specific types of prohibited acts connected with domestic violence, and the Code of Criminal Procedure (CCP),⁴⁵ which charts the way towards bringing the perpetrator to justice for the committed crime and provides for measures to ensure the safety of the victim in the course of criminal proceedings. These provisions are complemented by certain instruments specified in the Police Act⁴⁶ and the Regulation of the Council of Ministers on the “Blue Cards” procedure and model forms for “the Blue Card”.⁴⁷ Importantly, as of 30 November 2020, police officers have the right to issue an order to immediately vacate the dwelling or a prohibition on approaching

³⁶ Convention of 25 January 1996 (Journal of Laws of 2000, no. 107, pos. 1128).

³⁷ Recommendation of 30 April 2002.

³⁸ Recommendation of 3 April 2000.

³⁹ Recommendation of 15 January 1990.

⁴⁰ Recommendation of 26 March 1985.

⁴¹ Act of 25 February 1964 (Journal of Laws of 2020, pos. 1359).

⁴² Dz.U.2020.1575 uniform text of 2020.09.14.

⁴³ Act of 30 April 2020 on an amendment to the Act – Civil Procedure Code and certain other acts (Dz.U.2020.956).

⁴⁴ Act of 6 June 1997 (uniform text Journal of Laws of 2020, pos. 1444).

⁴⁵ Act of 6 June 1997 (uniform text Journal of Laws of 2020, pos. 30).

⁴⁶ Act of 6 April 1990 (uniform text Journal of Laws of 2020, pos. 360).

⁴⁷ Regulation of the Council of Ministers of 13 September 2011 (Journal of Laws of 2011, no. 209, pos. 1245).

the victim.⁴⁸ In turn, the methods of enforcing the imposed penalties and other penal measures are provided in the Executive Penal Code (EPC),⁴⁹ which, alongside the Regulation of the Minister of Justice on the manner and procedure for the performance of tasks by probation officers in executive penal matters,⁵⁰ contains a specific solution that increases the protection of victims of crime.

The Act on the Prevention of Violence in the Family (APVF)⁵¹ is a special legal act dedicated to the issue of domestic aggression. It provides for special instruments to respond immediately to aggression in the family, alongside the Regulation of the Minister of Labor and Social Policy on the supervision and control over the implementation of tasks in the area of counteracting violence in the family⁵² and Regulation of the Minister of Labor and Social Policy on the monitoring team for counteracting violence in the family.⁵³ Institutional support is to be provided to the victims by the Act on social welfare,⁵⁴ Act on the support for the family and system of foster care,⁵⁵ and Regulation of the Minister of Interior and Administration on the procedure for taking a child from the family.⁵⁶

5. Most important measures currently foreseen to ensure the victim's safety

This multitude of legal acts affecting the situation of victims of domestic violence is accompanied by a variety of measures aimed at preventing and responding to acts of violence. The range of available tools is being constantly expanded and improved.⁵⁷ Focusing on the most important ones, note must be taken of the Act on the Prevention of Violence in the Family (APVF).⁵⁸

⁴⁸ Act of 30 April 2020 on an amendment to the Act – Civil Procedure Code and certain other acts (Dz.U.2020.956).

⁴⁹ Act of 6 June 1997 (uniform text Journal of Laws of 2020, pos. 523).

⁵⁰ Regulation of the Minister of Justice of 13 June 2016 (Journal of Laws of 2016, pos. 969).

⁵¹ Act of 29 July 2005 (Journal of Laws of 2020, pos. 218 uniform text).

⁵² Regulation of the Minister of Labor and Social Policy of 3 June 2011 (Journal of Laws of 2011, no. 126, pos. 718).

⁵³ Regulation of the Minister of Labor and Social Policy of 28 January 2011 (Journal of Laws of 2011, no. 28, pos. 146).

⁵⁴ Act of 12 March 2014 (Journal of Laws of 2020, pos. 1876).

⁵⁵ Act of 9 June 2011 (Journal of Laws of 2020, pos. 821).

⁵⁶ Regulation of the Minister of Interior and Administration of 31 March 2011 (Journal of Laws of 31 March 2011, no. 81, pos. 448).

⁵⁷ The last major amendment in this regard came into force on 30 November 2020 (Act of 30 April 2020 on an amendment to the Act – Civil Procedure Code and certain other acts, Journal of Laws 2020, pos. 956).

⁵⁸ Act of 29 July 2005 on the prevention of violence in the family (uniform text Journal of Laws of 2020, pos. 218).

The act contains both general declarations of comprehensive protection of persons affected by violence (Preamble, Art. 3)⁵⁹ and specific solutions of an administrative and civil-law nature. The measures taken at the level of local government have the greatest and most direct impact on the level of safety of victims of violence. Pursuant to Art. 9a-9b APVF, the head of the commune, mayor or president shall set up an interdisciplinary team whose main task is to implement the activities specified in the communal program of counteracting domestic violence and protecting victims of domestic violence. Support for particular families affected by violence shall be provided by working groups formed by the team (Art. 9b (10) APVF). The situation of such families shall be monitored under the procedure “Blue Cards” that is commonly associated with domestic violence (Art. 9d APVF). Detailed solutions related to anti-violence intervention were provided for in the Regulation of the Council of Ministers of 13 September 2011 on the “Blue Cards” procedure and model forms for “the Blue Card”.⁶⁰ Further, the act imposes an obligation to inform the authorities on witnesses of domestic violence and persons who, in connection with the performance of their official or professional duties, have a suspicion that a crime prosecuted *ex-officio* involving domestic violence has been committed (Art. 12 APVF). Yet the provision is *lex imperfecta* – the legislator did not lay down a sanction for breaching that obligation.

The order to vacate the dwelling provided for in the recently amended⁶¹ Art. 11 APVF merits a separate discussion. It is one of the measures adopted to ensure separation of the victim from the perpetrator. This variant may be used regardless of the initiation of a criminal procedure, as it is of a civil law nature. It therefore does not require the fulfilment of the elements of any prohibited act defined in the Criminal Code, but only the satisfaction of the prerequisites of violence defined in APVF. The measure may also include an order to vacate the immediate vicinity of the dwelling or a prohibition on approaching the dwelling and its immediate surroundings. It may be applied regardless of whether the perpetrator and victim currently reside together in the same dwelling, or one of them has temporarily left it or stays there irregularly. It may even apply to the only owner or tenant of the dwelling, then the costs of maintaining the dwelling are borne by the adults who remain in it. Pursuant to Art. 560⁵ Civil Procedure Code (CPC), the court decides on the measure in question within 1 month from the date of submission of the application. The court’s decision in this regard is effective and enforceable upon its delivery. The court may amend or revoke it when circumstances change, even if it is final (Art. 560⁷ § 2 CPC). The time

⁵⁹ See S. Spurek, *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*, edition IV, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2019, LEX.

⁶⁰ Uniform text Journal of Laws of 2011, no. 9, pos. 1245, as amended.

⁶¹ Act of 30 April 2020 on an amendment to the Act – Civil Procedure Code and certain other acts (Journal of Laws of 2020, pos. 956), which entered into force on 30 November 2020.

needed for the execution of the order, although relatively short, has come under criticism due to its incompliance with Art. 53 of the Istanbul Convention and, above all, the inability to provide immediate protection to the victim.⁶² Currently, Art. 15aa and the subsequent amendments to the Police Act⁶³ make it possible to order a person using domestic violence who poses a threat to the life or health of a person affected by such violence to immediately vacate a shared dwelling and its immediate surroundings. Noncompliance with that court or police order is a minor offence under Art. 66b of the Code of Petty Offenses penalized by an imprisonment of up to 30 days. It appears from the information on the functioning of the amended arrangements provided by Deputy Minister of Justice Marcin Romanowski that “police data show that in the period from 1 December last year to January 4, an order to vacate the dwelling, a prohibition on approaching it or both simultaneously were issued in a total of 289 cases. 23 orders to vacate the dwelling were issued, 49 prohibitions on approaching a dwelling were imposed and in as many as 217 cases both measures were applied simultaneously”.⁶⁴

It must be noted that APVF allows for taking a child from a family affected by violence as an intervention measure (Art. 12a). The decision shall be taken by a social worker jointly with a police operative or a doctor, paramedic or nurse, and the guardianship court shall immediately (up to 24h) be notified of it.

Measures aimed at counteracting domestic violence are also envisaged in the criminal procedure. The initiation of criminal proceedings opens up, *inter alia*, new possibilities of isolating the perpetrator from the victim of violence. This purpose can be served by preventive measures: provisional detention (Art. 249a sqq. Code of Criminal Procedure, CCP), police surveillance that may consist in, *inter alia*, a prohibition on contacting the victim or other individuals, prohibition on approaching a specific individual closer than a prescribed distance, prohibition on staying in specific places (Art. 275 CCP), and above all, ordering the perpetrator to vacate a dwelling (Art. 275a CCP). The last-mentioned measure is applied, *inter alia*, upon request of the police and then a fast track of 48 hours from the moment of arrest of the accused is foreseen for the examination of the application. This measure is applied for a period of 3 months, but the court of first instance competent to hear the case, upon request of the public prosecutor, may extend its application for further periods not longer than 3 months.

A criminal court judgment may also contain measures that contribute to the safety of victims of domestic violence. This goal is served by a number of penal measures, the essence of which is similar to the aforementioned preventive

⁶² See S. Spurek, *Przeciwdziałanie przemocy*.

⁶³ Uniform text Journal of Laws of 2020, pos. 360, as amended.

⁶⁴ *Ustawa antyprzemocowa – 289 przypadków izolacji od 1 grudnia*, <https://www.infor.pl/prawo/nawosci-prawne/5168147,Ustawa-antyprzemocowa-289-przypadkow-izolacji-od-1-grudnia.html>, viewed: 5.01.2021.

measures. The court may impose an obligation to refrain from associating with specific social groups or appearing in specific locations, prohibition on contacting specific individuals, prohibition on approaching specific individuals or prohibition on leaving a specific place of stay without the court's consent (Art. 39 point 2b Criminal Code, CC). The court may also order the perpetrator to temporarily vacate the dwelling occupied jointly with the victim (Art. 39 point 2e CC). Orders and prohibitions similar in content may also form probation duties in the event of conditional discontinuation of the proceedings (Art. 72 § 1 points 7-7b CC), where the imposition of criminal measures is not possible. A violation of the imposed obligations may form the basis for resuming the conditionally discontinued proceedings (Art. 68 § 2 CC) or enforcement of the conditionally suspended penalty (Art. 75 § 2 CC). The enforcement of the suspended penalty becomes mandatory where during the test period the perpetrator of domestic violence re-uses violence or unlawful threat towards an immediate family member or a minor residing jointly with the perpetrator (Art. 75 § 1a CC).

Art. 25d of the Act on the Protection of Tenants' Rights, the Commune's Housing Stock and an Amendment to the Civil Code⁶⁵ does not give a debtor the right to temporary dwelling, *inter alia*, where it follows from the enforceable title that the order to vacate the dwelling was issued due to domestic violence or because of gross or persistent violation of the domestic order. This means that all forms of eviction relating to counteracting domestic violence can be enforced even when the perpetrator cannot be merely provided with temporary shelter. Only Art. 275a § 5 CCP provides that when delivering a decision on ordering the accused to temporarily vacate the dwelling jointly occupied with the victim it is possible, upon request of the accused, to indicate to the accused a place of stay in facilities providing accommodation. Institutions indicated for the placement of the accused cannot be places of stay intended for victims of domestic violence.

It is also possible to protect the interests of the victim of domestic violence at the executive stage. Re-use of violence or an unlawful threat against an immediate family member or a minor residing jointly with the perpetrator is an obligatory prerequisite for revoking the conditional release (Art. 160 § 2 Executive Penal Code, EPC). From the perspective of the victim, it is also hugely important that, upon his/her request, the penitentiary court judge or penitentiary superintendent, respectively, shall immediately inform the victim, his/her statutory representative or a person under whose constant care the victim remains, of a release of the convict from prison after serving the sentence, escape of the convict from prison, as well as of issuing a decision on granting the convict a furlough, temporary permission to leave the prison, break in serving the penalty or conditional release (Art. 168a EPC).

⁶⁵ Act of 21 June 2001, Journal of Laws of 2020, pos. 611.

6. Legal acts governing the state of the pandemic in Poland and safety of the victim of domestic violence

Although the Polish legal solutions foreseen to protect the safety of victims of domestic violence still do not comply with all the obligations arising from international law,⁶⁶ they seem to be increasingly better. At the same time, the particular period of social and individual quarantine may render the planned measures insufficient. It is therefore necessary to examine the legal acts governing the state of the pandemic in Poland. The question is whether the legislator took into account the special situation of victims of domestic violence. The response of the Council of Ministers to the April parliamentary question on counteracting domestic violence in the time of the COVID-19 pandemic gives rise to a presumption that the issue has not been given due attention.⁶⁷ It was stated that “At present, the Ministry of Justice is not carrying out any legislative work on the issue of criminal liability of perpetrators of domestic violence. As part of the recently prepared legislative initiatives that covered issues related to prohibited acts that may fall under the concept of domestic violence, reference can be made to the Act of 13 June 2019 on an amendment to the Act – Criminal Code and certain other acts (parliamentary form no. 3451), which was referred by the President of the Republic of Poland to the Constitutional Tribunal (file no. Kp 1/19) under the preventive control procedure (adopted on the basis of a government bill prepared by the Ministry of Justice). The Act aims to enhance the criminal law protection in matters of acts harmful to such fundamental legal goods as human life and health, sexual freedom or property. In order to achieve these goals, it is necessary to properly shape the type and severity of a criminal sanction for a given type of crime, taking into account the need for severe repression against perpetrators of those acts that give rise to a strong social need for repayment and stigmatization”. Regardless of the negative assessment of the proposed amendment (as it does not facilitate the implementation of the assumed protective function in the case of domestic violence during the pandemic at all), it must be recalled that in a judgment of 14 July 2020, the Constitutional Tribunal held that the Act of 13 June 2019 on an amendment to the Act – Criminal Code and certain other acts is wholly inconsistent with Art. 7 in conjunction with Art. 112 and Art. 119 (1) of the Constitution of the Republic of Poland.⁶⁸

⁶⁶ See e.g. the postulates brought by the Commissioner for Human Rights regarding the full implementation of the Istanbul Convention standards, *Blżej przyjęcia standardów Konwencji Stambulskiej ws. przemocy w rodzinie. RPO pisze do ministra Adama Lipińskiego, Rzecznik Praw Obywatelskich*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-blzej-przyjecia-standardow-konwencji-stambulskiej-ws-przemocy-w-rodzinie>, viewed: 8.02.2021.

⁶⁷ Parliamentary question: <http://sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=BNPAPT> Response: <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=BNXHQM>.

⁶⁸ M. P. 2020, pos. 647.

The Act of 5 December 2008 on preventing and combating infections and infectious diseases in humans⁶⁹ that forms the basis for the imposed restrictions provides for, inter alia, quarantine and isolation at home as measures to counteract the epidemic threat (Art. 5 (1) (1)). Pursuant to Art. 35 (1) of that Act, the indicated measures may be applied to an individual also where “an individual suspected of falling ill or at risk of infection does not consent to hospitalization, isolation, quarantine, testing or home isolation”. This rule does not provide for any exceptions that could protect victims of domestic violence.

The issue of domestic violence is also not taken up in the Act of 2 March 2020 on special solutions related to the prevention, counteraction and combating COVID-19, other infectious diseases and emergencies caused by them.⁷⁰ Only Art. 15zzu of this Act provides for an exception to the suspension of eviction from residential premises, covering the enforcement of the order under Art. 11a APVF.⁷¹ Perpetrators of domestic violence may therefore be obliged to vacate the dwelling even in the time of pandemic. It remains uncertain how this relates to quarantine or home isolation imposed on such perpetrators.

The Regulation of the Council of Ministers of 9 October 2020 on the imposition of certain restrictions, orders and prohibitions in connection with the occurrence of the state of epidemic⁷² implementing the Act of 5 December 2008 envisaged a compulsory quarantine also for household members of an infected individual subjected to isolation “until the end of 7 days from the date of termination of isolation of the person with whom that individual runs a common household or resides” (§ 3a). In that regard, no exceptions were foreseen, either. Moreover, § 26 (2b) provided that “Minors up to the age of 16 years, from Monday to Friday from 8.00 a.m. to 4 p.m., may move only under the care of the person exercising parental authority, legal guardian or another adult, unless the purpose of the move is to reach school or educational institution or return from them to the place of residence”. In this instance, there is also no possibility for a child at the risk of violence to seek help independently.⁷³ Pursuant to § 3c, supervision over the implementation of compulsory quarantine or home isolation is exercised by the State Sanitary Inspection and the Police, Border Guard, Military Police or Territorial Defense Forces. There is no reference to an obligation to supervise the safety of household members.

⁶⁹ Uniform text Journal of Laws of 2020, pos. 1845.

⁷⁰ Uniform text Journal of Laws of 2020, pos. 1842.

⁷¹ This issue will be further discussed below.

⁷² Journal of Laws of 2020, pos. 1758.

⁷³ Foundation “Our Democracy” protested against such type of restrictions as early as spring 2020 – *Nie dla łamania praw dzieci i młodzieży*, <https://www.naszademokracja.pl/petitions/nie-dla-lamania-praw-dzieci-i-mlodziezy>, viewed: 5.01.2021.

A subsequent implementing regulation of 21 December 2020⁷⁴ envisaged several exceptions to the obligation to undergo quarantine or home isolation and suspension of the prohibition from leaving the quarantine or isolation facility (Art. 3 and 4). None of those exceptions directly relates to persons at the risk of domestic violence. The Regulation also kept in force the restrictions relating to minors up to the age of 16 years. The foreseen exceptions refer only to educational obligations. It may be concluded that although the issue of domestic violence in conditions of quarantine and isolation has been raised many times since spring 2020, it has not brought the expected results. The provisions effective at the beginning of 2020 still did not explicitly provide for the possibility of violating the conditions of quarantine or home isolation in order to ensure the safety of victims of domestic violence.

7. Can legal measures provide protection against domestic violence in the time of pandemic?

In the absence of systemic solutions relating to counteracting domestic violence in the time of pandemic, the most important research problem to be explored is whether the discussed measures are adequate and effective to protect against, or at least control, domestic violence during the pandemic.

It is therefore important to look at the current criminal law instruments and evaluate their effectiveness in the time of pandemic-induced constraints. It is not necessary to conduct an analysis of the basic typification penalizing domestic violence because there exists a large body of literature in that regard. For the sake of completeness it should be noted that the last amendment to Art. 207 CC⁷⁵ does not in any way enhance its effectiveness during social or home quarantine. For one thing, a major problem is the lack of notification of law enforcement authorities of domestic violence committed by the perpetrator and it is vastly

⁷⁴ Regulation of the Council of Ministers of 21 December 2020 on the imposition of certain restrictions, orders and prohibitions in connection with the occurrence of the state of epidemic (Journal of Laws of 2020, pos. 2316).

⁷⁵ Art. 207. § 1. *Whoever physically or mentally maltreats an immediate family member or another person being in a permanent or temporary relation of dependence on the perpetrator shall be liable to a penalty of deprivation of liberty for between 3 months to 5 years.*

§ 1a. *Whoever physically or mentally maltreats a person helpless due to that person's age, mental or physical condition shall be liable to a penalty of deprivation of liberty for between 6 months and 8 years.*

§ 2. *Where the act defined in § 1 or 1a above is coupled with the use of particular cruelty, the perpetrator shall be liable to a penalty of deprivation of liberty for between 1 year and 10 years.*

§ 3. *Where the consequence of the act defined in § 1–2 is the harmed party's attempt on his own life, the perpetrator shall be liable to a penalty of deprivation of liberty for between 2 and 12 years.*

exacerbated during general isolation. However, the possibility of convicting the perpetrator does not generally lead to the resolution of the problem, even though the list of measures includes those that effectively separate the perpetrator from the victim. Substantive criminal law has at its disposal measures imposed in the judgment after criminal proceedings have been conducted and the judgment has become final (which is related to the principle of the presumption of innocence), but this entails the passage of a few months or years since the first notification of domestic violence. Moreover, such a ruling may only be based on evidence that allows for the establishment of an act in a manner that does not raise doubts (Art. 5 § 2 CCP), and simultaneously, there are no circumstances excluding criminal liability (e.g. insanity).

At an earlier stage of the procedure, the preventive measures referred to above can be applied, although the application of the indicated measures is admissible (apart from other detailed prerequisites) “only if the evidence collected indicates a high probability that the defendant committed the offence” (Art. 249 § 1 CCP). This means that their effectiveness in the context of prevention is not particularly high. The conditions of social quarantine (e.g. difficulties in communication with institutions, reduced possibility of receiving a medical diagnosis) further diminish the effectiveness of procedural measures.

Overall, the indicated substantial law and procedural measures may be adopted where the victim (or a witness) reports violence to law enforcement authorities and the collected evidence is sufficient to apply a particular measure. It is clear that the time of pandemic renders such solutions grossly inadequate.

From the perspective in question, a similar assessment should be made in the new typification used in the Code of Petty Offenses (CPO). The provision of Art. 66b⁷⁶ establishes liability for breaching an order to vacate the dwelling issued in connection with the use of domestic violence. In the context of the social issue under analysis, only a penalty of arrest as a form of isolation from the victim

⁷⁶ Art. 66b. *Whoever disrespects:*

- 1) *an order to immediately vacate the jointly occupied dwelling and its immediate surroundings or a prohibition on approaching such dwelling and its immediate surroundings issued by the police on the basis of Art. 15aa (1) of the Police Act of 6 April 1990 (Journal of Laws of 2020, pos. 360 and 956) or the Military Police on the basis of Art. 18a (1) of the Act of 24 August 2001 on the Military Police and Military Enforcement Bodies (Journal of Laws of 2020, pos. 431 and 956),*
- 2) *a court decision on granting security in cases that require a person using domestic violence to vacate the jointly occupied dwelling and its immediate surroundings or prohibit approaching the dwelling and its immediate surroundings, in respect of whom such order or prohibition referred to in point 1 has been extended,*
- 3) *a court decision that requires a person using domestic violence to vacate the jointly occupied dwelling and its immediate surroundings or prohibits approaching such dwelling and its immediate surroundings issued on the basis of Art. 11a (1) of the Act of 29 July 2005 on the prevention of violence in the family (Journal of Laws of 2020, pos. 218 and 956)*
 - *shall be liable to a penalty of imprisonment, limitation of liberty or a fine.*

may be of value. That penalty may be imposed for a maximum of 30 days and may only be enforced once the final judgment is delivered. The penalty provided for in Art. 66b CPO as well as the other rules of liability applicable to petty offenses are incomparable with the consequences of the violation of the prohibition laid down in Art. 244 CC and Art. 244a CC, which further undermines the effectiveness of the measure under investigation. It also appears that they have a limited deterring effect on potential perpetrators.

In the light of protection of the victim of domestic violence, the aforementioned Art. 11a APVF seems to be considerably more effective. It provides for the possibility of requesting eviction or a prohibition on approaching the dwelling and its immediate surroundings, as discussed above, when a family member jointly occupying the dwelling makes shared occupancy particularly burdensome by his behavior involving the use of domestic violence. Its current shape allows for an effective and, most importantly, rapid response to, inter alia, domestic violence. The applied “formal minimalism” entails that the above regulations acquire special significance during social or family isolation. The effectiveness of the aforementioned solutions may to a certain extent be weakened by the principle set out in Art. 11a (3) APVF⁷⁷ obliging the victim staying in the dwelling to pay housing bills. The intention of the legislator is indeed understandable and justified, yet it can effectively discourage a non-working victim from reaching for that measure. It must also be recalled that regulations lay down that during the period of the epidemic threat or the state of the coronavirus epidemic enforceable orders to vacate a dwelling are not performed, but they do not apply to decisions issued under Art. 11a APVF,⁷⁸ which must be viewed as a positive example of taking into account the phenomenon of domestic violence also in the time of fight against the pandemic and its effects.

⁷⁷ Art. 11a (3). *An adult who stays in the dwelling referred to in item 1 for the time the person who uses domestic violence is not residing there in connection with the issue of a court order against him that obliges the person using domestic violence to vacate the jointly occupied dwelling and its immediate surroundings or prohibits approaching the dwelling and its immediate surroundings, including also on granting security – is obliged to pay fees for the supply of electricity, gas, water to that dwelling, as well as for the collection of sewage, waste and liquid waste, and rent or the costs of day-to-day management of the property, unless the person using domestic violence is obliged to provide maintenance.*

⁷⁸ Act of 2 March 2020 on special solutions related to the prevention, counteraction and combating COVID-19, other infectious diseases and emergencies caused by them, Journal of Laws of 2020, pos. 374.

Art. 15zzu:

1. *During the period of the state of epidemic threat or the state of epidemic announced due to COVID-19, enforcement orders ordering the vacating of a dwelling are not enforced.*
2. *The provision of item 1 does not apply to rulings issued on the basis Art. 11a of the Act of 29 July 2005 on the prevention of violence in the family.*

The overall conclusion of this part of the article is that all legal solutions are useless without the willingness or the possibility of reporting domestic violence by the victim. This means that decisive action must be taken, i.e. different action in the first case (lack of willingness) and in the second case (lack of possibility). The unwillingness to report the harm suffered (which is a serious criminological issue) should be tackled by providing victims with information on criminal law possibilities and their effects, making them aware of the real potential of living without the presence of the perpetrator, which requires work with the victim. The lack of willingness may also be addressed by what we call for elsewhere⁷⁹ – development of the legal system in a manner that will give the victim greater scope of empowerment in the area of criminal law. On the other hand, the obstacle in the form of the impossibility to report domestic violence, which becomes particularly important during quarantine or isolation, requires organizational solutions that ensure communication with the services (to be further discussed below). One cannot lose track of the obligation to inform the authorities set out in Art. 12 (2) APVF⁸⁰ and in Art. 304 CCP.⁸¹ These are in fact examples of so-called *lex imperfecta*, which is understandable and stems from the principle of subsidiarity of criminal law. However, there is no doubt that the lack of criminal sanctions severely undermines the effectiveness of the above obligation.

8. Methods of counteracting domestic violence in the time of pandemic in the world

Many countries and non-governmental and international organizations very quickly acknowledged the problem of the specificity of domestic violence in the time of the COVID-19 pandemic. Consequently, a number of measures were taken to enable victims to benefit from assistance in times of social isolation. In France, new emergency numbers were launched, a system of word codes was

⁷⁹ D. Bek, A. Jaworska-Wieloch, O. Sitarz, *Kształtowanie środków penalnych a prawo pokrzywdzonego i sprawcy do samostanowienia*, C.H. Beck, Warszawa 2019.

⁸⁰ 2. *Persons being witnesses of domestic violence should inform of this fact the police, prosecutor's office or other entity acting for the prevention of domestic violence*.

⁸¹ Art. 304. § 1. *Anyone who has learnt of the commission of an offense prosecuted ex officio has a public obligation to notify the prosecutor's office or the police thereof. The provisions of Art. 148a and Art. 156a shall apply accordingly.* § 2. *State and self-government institutions which have learnt in connection with their operations of an offense prosecuted ex officio shall immediately notify thereof the prosecutor's office or the police and shall take necessary actions until the authority appointed to prosecute offenses arrives or until that authority issues a proper order so as to prevent traces and evidence of the offense from being erased.* § 3. *The police shall immediately transfer to the prosecutor's office along with the collected material the notification of the offense in respect of which the prosecutor's office is obliged to conduct an investigation or their own data indicating that such offense was committed.*

developed to be used in pharmacies to inform the staff about domestic violence and ask for help.⁸² Moreover, the French government pledged to pay for up to 20,000 hotel nights for women suffering from domestic violence. Supermarkets were also supposed to open contact and information points for victims of violence.⁸³ The inspiration for the French code signaling a request for help came from solutions in Spain, where such a code is the password “Mask-19”.⁸⁴ In Great Britain, it is sufficient to call the police and dial a two-digit code, i.e. (“*Silent Solution*”).⁸⁵ In Italy, a special application was developed to report violence without making a phone call.⁸⁶ Completely different measures were adopted in the Republic of South Africa, where total prohibition was imposed – alcohol was seen as a strong determinant of domestic violence.⁸⁷ Social campaigns showing the problem of domestic violence intensified in the time of pandemic were launched worldwide, e.g. “16 Days”,⁸⁸ “Orange the World”.⁸⁹ New funds for emergency numbers available for victims of violence are mobilized in numerous countries.⁹⁰ Further, detailed instructions on how to deal with and handle the pandemic were prepared for victims of domestic violence by, inter alia, WHO⁹¹ and English organization Refuge, where relevant information and contact options are offered. Interestingly, Refuge makes it possible to instantly hide an open website,⁹² which is particularly important for victims of domestic violence subject to constant supervision.

⁸² *Koronawirus: przymusowa kwarantanna...*

⁸³ „Maska 19” to ważne hasło w czasie epidemii. Jego użycie może uratować życie, <https://natemat.pl/305447,przemoc-domowa-i-koronawirus-mask-19-to-haslo-ratunkowe-dla-ofiar>, viewed: 30.12.2020.

⁸⁴ *Women are using code words at pharmacies to escape domestic violence during lockdown*, <https://edition.cnn.com/2020/04/02/europe/domestic-violence-coronavirus-lockdown-intl/index.html>, viewed: 30.12.2020.

⁸⁵ B. Rogowska, *Kwarantanna z oprawcą. Nasila się przemoc domowa w czasie koronawirusa. Apel do policji*, *Gazeta Wyborcza*, Łódź 14.04.2020, <https://lodz.wyborcza.pl/lodz/7,35136,25860467,przemoc-domowa-w-czasie-epidemii-koronawirusa-nasila-sie-dramatyczny.html>, viewed: 30.12.2020, *Women are...*

⁸⁶ *European countries develop new ways to tackle domestic violence during coronavirus lockdowns*, *NBCNews* <https://www.nbcnews.com/news/world/european-countries-develop-new-ways-tackle-domestic-violence-during-coronavirus-n1174301>, viewed: 30.12.2020.

⁸⁷ <https://www.tygodnikpowszechny.pl/wirusowa-prohibicja-163205>, viewed: 30.12.2020. See also *South Africa coronavirus lockdown: Is the alcohol ban working?*, <https://www.bbc.com/news/world-africa-52358268>, viewed: 30.12.2020.

⁸⁸ <https://16dayscampaign.org/>, viewed: 30.12.2020.

⁸⁹ <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/headlines/society/20201119STO92007/nie-dla-przemocy-wobec-kobiet>, viewed: 30.12.2020.

⁹⁰ *Wpływ pandemii...*

⁹¹ <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19-violence-against-women> oraz <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/emergencies/COVID-19-VAW-full-text.pdf>, viewed: 30.12.2020.

⁹² <https://www.refuge.org.uk/>, viewed: 30.12.2020

9. Methods of counteracting domestic violence in the time of pandemic in Poland

In a similar fashion, various projects have been undertaken in Poland to increase the safety of persons in quarantine or home isolation. The Commander-in-Chief of Police General Jarosław Szymczyk ordered community policemen nationwide to get in touch with persons listed in Blue Cards as victims of domestic violence, and crime department operatives who conduct preparatory proceedings relating to domestic violence to contact directly the victims to check whether they are in need of additional support. This reflection of the Police authorities deserves praise. Moreover, government application “Home quarantine” makes it possible to submit a request for psychological help or contact with the Social Welfare Centre, which may prove beneficial for victims of violence.

It should be noted that most support initiatives were not connected with the activity of the executive. Among the undertakings of the central authorities, of particular importance are the activities of the Commissioner for Human Rights, including the contingency plan for victims of violence.⁹³ The Commissioner also carried out activities aimed at promoting the application “Your Umbrella” directed to persons who suffered from violence. Free mobile application “Your Umbrella” is a practical and effective tool that enables persons experiencing domestic violence to obtain support and necessary information. The application enables, among others, discreet contact with a pre-configured e-mail address and it provides a possibility to quickly dial an emergency phone number. It also contains information that may be helpful to harmed persons, e.g. in the area of law.⁹⁴

Note should also be taken of the activities of non-governmental organizations. By way of example, let us point to a campaign run by the Empowering Children Foundation titled “Behind the Door” under the name “Quarantine does NOT isolate from violence!” as well as an initiative undertaken by a secondary school student Krystyna Paszko and launched by Women’s Rights Centre – fictional internet cosmetics shop “Chamomiles and Pansies”.⁹⁵ The shop profile enables discreet contact with psychologists and lawyers under the guise of shopping.

⁹³ *Plan awaryjny dla osób doświadczających przemocy domowej w epidemii koronawirusa*, RPO, https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Osobisty_plan_awaryjny_poradnik_0.pdf, viewed: 30.12.2020.

⁹⁴ *Koronawirus. MRPiPS odpowiada, jakie działania podjęło ws przeciwdziałania przemocy domowej*, RPO, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/mrpips-do-rpo-o-dzialaniach-ws-przeciw-dzialania-przemocy-domowej>, viewed: 30.12.2020.

⁹⁵ <https://www.facebook.com/rumiankiibratki>, viewed: 30.12.2020.

10. Conclusions

The above considerations leave no doubt: although the legal solutions introduced in Poland for the purposes of counteracting domestic violence have become better, unfortunately they do not stand up to the test of the restrictions related to the pandemic. The diverse nature of the measures taken by the state connected with the separation of citizens must be borne in mind. It is clear that quarantine and home isolation require the adoption of measures different from those designed for social quarantine. The experiences gained since spring 2020 clearly demonstrate that in every case it is essential to unblock the communication channel between victims of violence and institutions established to respond to that phenomenon. In this area, non-governmental organizations turn out to be much more effective than law enforcement authorities. Where possible, the police should employ good practices and fully cooperate with foundations providing support for victims of violence.

Contact with the police should be extremely simple and also available to low-income persons and not to those who do not use the Internet. Apart from very practical free applications, a free round-the-clock police helpline and the possibility of sending a free notification to the police would be highly valuable. Where seeking help requires leaving home, quarantine should not preclude such a possibility. The prohibition on leaving home cannot apply to victims of crime. Direct threat from the perpetrator permits the violation of the prohibition on the basis of the institution of a state of higher necessity, but it is not common knowledge. At the same time, the victim may not be aware that he/she can count on help in matters of isolating or punishing the perpetrator and also on financial assistance, so important when the perpetrator is the main or the only breadwinner. Assistance to victims of violence should not only have a financial impact, but should be much more far-reaching (including, inter alia, legal, psychological and social help). If a victim is afraid to report a crime, no methods of communication will be effective.

Seeking help and support in the time of pandemic may also be hindered in other areas. The basic evidence of the use of physical violence is the traces it leaves on the victim's body, and these should be confirmed by a doctor. A telephone medical consultation is not sufficient in such cases. Direct contact with a doctor is necessary and the victim should not be deprived of it where violence is suspected.

Given the fears experienced by victims of violence at the prospect of reporting a crime, institutional financial and psychological support is of vital importance. It is all the more so because, pursuant to Art. 11a (3) APVF, the victim of violence must as a rule bear the costs connected with the maintenance of the dwelling once the eviction has been effectively carried out. For the duration of criminal or civil proceedings related to the response to domestic violence, the

victim should obtain immediate maintenance support. In many cases, it would also be necessary to provide free assistance of a psychologist or assistant to help the victim to function independently after eviction or arrest of the perpetrator.

The eviction of the perpetrator of domestic violence – so important for the protection of the victim's interests – may nonetheless become more difficult because night shelters are currently being closed due to sanitary reasons. Even though Art. 25d the Act on the Protection of Tenants' Rights, the Commune's Housing Stock and an Amendment to the Civil Code⁹⁶ does not give a debtor the right to temporary dwelling, inter alia, where it follows from the enforceable title that the order to vacate the dwelling was issued due to domestic violence or because of gross or persistent violation of the domestic order, the awareness of "throwing a household member out on the streets" may be a psychological barrier for many victims, preventing them from submitting a notification of a crime.

Many of the solutions we propose should be of a lasting nature, independent of the special time of pandemic. Social or home quarantine are not the only situations which can make it more difficult for the victim of violence to leave home. Moreover, any changes that facilitate the contact of the victim with the police and support their independent functioning without the perpetrator raise the standard of protection of victims of domestic violence at all times. These calls are all the more important given that the policy of state authorities in the area of counteracting domestic violence seems to be ambiguous. Apart from the changes going in the right direction, one cannot fail to notice the disturbing declarations of withdrawal from the Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence.⁹⁷

Bibliography

- Basak A.M., *Uwarunkowania przemocy w rodzinie*, „Pedagogika Rodziny” 2012, nr 2 (1), s. 124–135.
- Bek D., Jaworska-Wieloch A., Sitarz O., *Kształtowanie środków penalnych a prawo pokrzywdzonego i sprawcy do samostanowienia*, C.H.Beck, Warszawa 2019.
- Blżej przyjęcia standardów Konwencji Stambulskiej ws. przemocy w rodzinie. RPO pisze do ministra Adama Lipińskiego, Rzecznik Praw Obywatelskich, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-blziej-przyjecia-standardow-konwencji-stambulskiej-ws-przemocy-w-rodzinie> [dostęp: 8.02.2021].
- Błachut J., *Problemy związane z pomiarem przestępczości*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007.

⁹⁶ Act of 21 June 2001, Journal of Laws of 2020, pos. 611.

⁹⁷ P. Rojek-Socha, *Minister sprawiedliwości chce wypowiedzenia konwencji stambulskiej - jest wniosek*, Prawo.pl 25.07.2020t, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/wypowiedzenia-konwencji-stambulskiej-ms-przygotowalo-wniosek,501944.html>.

- Cygan A., *Przemoc psychiczna wobec partnerki w związkach intymnych*, „Państwo i Społeczeństwo” 2013, nr 3, s. 31–51.
- Dobkiewicz A., *W kwarantannie wzrasta przemoc domowa. Czy polskie władze to zauważą?*, „Gazeta Wyborcza” [dodatek: Wrocław], 12.04.2020, <https://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/7,35771,25859370,w-kwarantannie-wzrasta-przemoc-domowa-czy-polskie-wladze-to.html> [dostęp: 30.12.2020].
- European Countries Develop New Ways to Tackle Domestic Violence during Coronavirus Lockdowns*, NBCNews, <https://www.nbcnews.com/news/world/european-countries-develop-new-ways-tackle-domestic-violence-during-coronavirus-n1174301> [dostęp: 30.12.2020].
- GUIDANCE Addressing Emerging Human Trafficking Trends and Consequences of the COVID-19 Pandemic*, The OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) and The United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women) 2020, https://www.osce.org/files/f/documents/2/a/458434_2.pdf [dostęp: 30.12.2020].
- Helios J., Jedlecka W., *Współczesne oblicza przemocy. Zagadnienia wybrane*, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wrocław 2017.
- <https://16dayscampaign.org/> [dostęp: 30.12.2020].
- <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html> [dostęp: 5.01.2021].
- <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/headlines/society/20201119STO92007/nie-dla-przemocy-wobec-kobiet> [dostęp: 30.12.2020].
- <https://www.facebook.com/rumiankiibratki> [dostęp: 30.12.2020].
- <https://www.refuge.org.uk/> [dostęp: 30.12.2020].
- <https://www.statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html?fbclid=IwAR3TIolRyhQcQiQuohreerh8mUaURF66yePxUcd0Y5USpTsH8nIppqHY3Qdlk> [dostęp: 5.02.2021].
- <https://www.tygodnikpowszechny.pl/wirusowa-prohibicja-163205> [dostęp: 30.12.2020].
- <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19-violence-against-women> [dostęp: 30.12.2020].
- <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/emergencies/COVID-19-VAW-full-text.pdf> [dostęp: 30.12.2020].
- Interpelacja nr 4113 do ministra rodziny, pracy i polityki społecznej, ministra sprawiedliwości w sprawie przemocy domowej w czasie pandemii COVID-19, <http://sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=BNPAPT> [dostęp: 13.03.2021].
- “It’s the Hardest Time of Year”: *Why Domestic Violence Spikes over Christmas*, New Statesman, <https://www.newstatesman.com/politics/welfare/2015/12/it-s-hardest-time-year-why-domestic-violence-spikes-over-christmas> [dostęp: 30.12.2020].
- KGP: *mniej przestępstw w związku z epidemią koronawirusa*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C612260%2Ckgp-mniej-przestepstw-w-zwiazku-z-epidemia-koronawirusa.html> [dostęp: 5.01.2021].
- Koronawirus. MRPiPS odpowiada, *jakie działania podjęło ws przeciwdziałania przemocy domowej*, RPO, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/mrpips-do-rpo-o-dzialaniach-ws-przeciwdzialania-przemocy-domowej> [dostęp: 30.12.2020].

- Koronawirus. Osoby doświadczające przemocy domowej znalazły się w sytuacji zagrożenia życia* – RPO wystąpił do minister rodziny, RPO, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/osoby-doswiadczajace-przemocy-domowej-znalazly-sie-w-sytuacji-zagrozenia-zycia> [dostęp: 30.12.2020].
- Koronawirus: przymusowa kwarantanna zwiększa przemoc domową we Francji*, Euractiv, <https://www.euractiv.pl/section/polityka-wewnetrzna-ue/news/koronawirus-przymusowa-kwarantanna-zwieksza-przemoc-domowa-we-francji/> [dostęp: 5.01.2021].
- Kowalczyk M.H., *Powtórna i wielokrotna wiktymizacja jako andragogiczny wymiar doświadczeń osobistych kobiet ofiar przemocy*, „Rocznik Andragogiczny” 2017, vol. 24, s. 87–101.
- Kowalska A., *Kwarantanna z oprawcą*, <http://ppped.pl/index.php?id=200> [dostęp: 30.12.2020].
- Lipowska-Teutsch A., *Wychować, wyleczyć, wyzwolić*, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Warszawa 1998.
- „Maska 19” to ważne hasło w czasie epidemii. Jego użycie może uratować życie, <https://natemat.pl/305447,przemoc-domowa-i-koronawirus-maska-19-to-haslo-ratunkowe-dla-ofiar> [dostęp: 30.12.2020].
- Mazur J., *Przemoc w rodzinie – teoria i rzeczywistość*, Wydawnictwa Akademickie Żak, Warszawa 2002.
- Mechanizmy przemocy*, Stowarzyszenie na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie Niebieska Linia, <http://www.niebieskalinia.org/mechanizmy-przemocy-przemoc-zjawisko-prania-mozgu> [dostęp: 30.12.2020].
- Nie dla łamania praw dzieci i młodzieży*, <https://www.naszademokracja.pl/petitions/nie-dla-lamania-praw-dzieci-i-mlodziezy> [dostęp: 5.01.2021].
- Odpowiedź na interpelację nr 4113 w sprawie przemocy domowej w czasie pandemii COVID-19, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=B-NXHQM> [dostęp: 13.03.2021].
- Pajdała I., *Za zamkniętymi drzwiami*, „Gazeta Policyjna” 2020, nr 182, <https://gazeta.policja.pl/997/archiwum-1/2020/numer-182-maj-2020/188558,Za-zamknietymi-drzwiami.html> [dostęp: 13.03.2021].
- Pandemia: rośnie przemoc domowa wobec dzieci*, <https://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C82952%2CPandemia-rosnie-przemoc-domowa-wobec-dzieci.html> [dostęp: 30.12.2020].
- Plan awaryjny dla osób doświadczających przemocy domowej w epidemii koronawirusa*, RPO, https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Osobisty_plan_awaryjny_poradnik_0.pdf [dostęp: 30.12.2020].
- Podczas pandemii rośnie przemoc domowa*, Centrum Praw Kobiet, <https://publicystyka.ngo.pl/podczas-pandemii-rosnie-przemoc-domowa> [dostęp: 30.12.2020].
- Przemoc domowa: kobiety nie muszą się na nią godzić*, <https://www.dw.com/pl/przemoc-domowa-kobiety-nie-musza-sie-na-nia-godzic/a-55713612> [dostęp: 30.12.2020].
- Przemoc jak wirus. Rusza nowa kampania Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę „Pandemia przemocy”*, <https://fdds.pl/przemoc-jak-wirus-rusza-nowa-kampania-fundacji-dajemy-dzieciom-sile-pandemia-przemocy/> [dostęp: 5.01.2021].
- Rode D., *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010.

- Rogowska B., *Kwarantanna z oprawcą. Nasila się przemoc domowa w czasie koronawirusa. Apel do policji*, „Gazeta Wyborcza” [dodatek: Łódź], 14.04.2020, <https://lodz.wyborcza.pl/lodz/7,35136,25860467,przemoc-domowa-w-czasie-epidemii-koronawirusa-nasila-sie-dramatyczny.html> [dostęp: 30.12.2020].
- Rojek-Socha P., *Minister sprawiedliwości chce wypowiedzenia konwencji stambulskiej – jest wniosek*, Prawo.pl, 25.07.2020, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/wypowiedzenia-konwencji-stambulskiej-ms-przygotowalo-wniosek,501944.html> [dostęp: 8.02.2021].
- Sansone R.A., Sansone L.A., *The Christmas Effect on Psychopathology*, “Innovation in Clinical Neuroscience” 2011, no. 8 (12), s. 10–13.
- Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/dom.html> [dostęp: 30.12.2020].
- South Africa Coronavirus Lockdown: Is the Alcohol Ban Working?, <https://www.bbc.com/news/world-africa-52358268> [dostęp: 30.12.2020].
- Spurek S., *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*, wyd. IV, LEX, Warszawa 2019.
- Stabryła J., *Źródła przemocy w rodzinie*, w: *Sekcja prawa karnego. Studencka Konferencja Naukowa. Czerwiec 2013*, red. C. Kłak, Wyższa Szkoła Prawa i Administracji, Rzeszów–Przemyśl 2013, s. 763–773, <http://wspia.eu/dzialalnosc-naukowa/konferencje-naukowe/studenckie-konferencje-naukowe/5460,studencka-konferencja-naukowa-nr-3.html> [dostęp: 17.03.2021].
- Szczupaczyńska P., *Plan pomocy potrzebny od zaraz. Sytuacja kobiet w kryzysie spowodowanym COVID-19*, „Niebieska Linia” 2020, nr 4, <https://www.niebieskalinia.pl/pismo/wydania/dostepne-artykuly/6788-plan-pomocy-potrzebny-od-zaraz-sytuacja-kobiet-w-kryzysie-spowodowanym-covid-19> [dostęp: 30.12.2020].
- Szumski C., *Společne skutki epidemii: Dwa razy więcej wniosków o mediacje rozwodowe!*, Medexpress, <https://www.medexpress.pl/dwa-razy-wiecej-wnioskow-o-media-cje-rozwodowe/77373> [dostęp: 5.01.2021].
- Ustawa antyprzemocowa – 289 przypadków izolacji od 1 grudnia, <https://www.infor.pl/prawo/novosci-prawne/5168147,Ustawa-antyprzemocowa-289-przypadkow-izolacji-od-1-grudnia.html> [dostęp: 5.01.2021].
- Włochy: O 73 proc. więcej zgłoszeń od ofiar przemocy domowej, „Rzeczpospolita”, 14.05.2020, <https://www.rp.pl/Koronawirus-SARS-CoV-2/200519688-Wlochy-O-73-proc-wiecej-zgloszen-od-ofiar-przemocy-domowej.html> [dostęp: 5.01.2021].
- Women Are Using Code Words at Pharmacies to Escape Domestic Violence during Lockdown, <https://edition.cnn.com/2020/04/02/europe/domestic-violence-coronavirus-lockdown-intl/index.html> [dostęp: 30.12.2020].
- Wpływ pandemii COVID-19 na przemoc w rodzinie – *Impact of the COVID-19 Pandemic on Domestic Violence*, https://pl.qwe.wiki/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_domestic_violence [dostęp: 30.12.2020].
- Wrzesień W., *Współczesne oblicza anomii*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2017, z. 4, s. 285–304.
- Wzrost przemocy domowej w Niemczech. Winny koronakryzys, <https://www.dw.com/pl/wzrost-przemocy-domowej-w-niemczech-winny-koronakryzys/a-56064893> [dostęp: 30.12.2020].

dr DOMINIKA BEK

e-mail: dominika.bek@us.edu.pl

Adiunkt w Instytucie Nauk Prawnych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, mediatorka w sprawach karnych. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się na prawie karnym materialnym, kryminologii, polityce kryminalnej, a zwłaszcza sprawiedliwości naprawczej, czynach motywowanych kulturowo i przeciwdziałaniu przemocy domowej.

Postdoctoral researcher and lecturer at the Institute of Law, University of Silesia in Katowice, mediator in criminal cases. Her research focuses on substantial criminal law, criminology and criminal policy, in particular on restorative justice, culturally motivated crimes and counteracting domestic violence.

dr hab. OLGA SITARZ, prof. UŚ

e-mail: olga.sitarz@us.edu.pl

Profesor Uniwersytetu Śląskiego w Instytucie Nauk Prawnych, specjalistka z zakresu prawa karnego materialnego, kryminologii i polityki kryminalnej, była sędzia, mediatorka w sprawach karnych. Jej zainteresowania naukowe w ramach prawa karnego obejmują m.in. sprawiedliwość naprawczą, prawa człowieka i problemy etyczne.

Assoc. Prof., Professor of the University of Silesia at the Institute of Law, scientist in the field of substantive criminal law, criminology and criminal policy, former judge, mediator in criminal cases. Her scientific interests related to criminal law also include restorative justice, human rights and ethical problems.

dr ANNA JAWORSKA-WIELOCH

e-mail: jaworskaania@wp.pl

Adiunkt w Instytucie Nauk Prawnych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, asystent sędziego w Sądzie Rejonowym w Gliwicach. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się na prawie karnym materialnym, kryminologii i prawie karnym wykonawczym.

Postdoctoral researcher and lecturer at the Institute of Law, University of Silesia in Katowice, assistant judge of the district court in Gliwice. Her research focuses on substantial criminal law, criminology and executive criminal law.